

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra českého jazyka

Bakalářská práce:

NOVÉ GERMANISMY V ČEŠTINĚ/
NEW GERMANISMS IN THE CZECH
LANGUAGE

Vedoucí BP:

PhDr. Ladislav Janovec, Ph.D

Autorka BP:

Renáta Neprašová

Adresa trvalého bydliště:

Za školou 116/2

588 12 Dobronín

Adresa přechodného bydliště:

Pod Labuťkou 952/13

180 00 Praha 8 - Libeň

obor studia: B ČJ – NJ

typ studia: prezenční

Rok dokončení BP:

2012

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury.

Prohlašuji, že odevzdaná elektronická verze BP je identická s její tištěnou podobou.

v Praze dne

vlastnoruční podpis

Poděkování

Za podporu při zpracovávání bakalářské práce děkuji především vedoucí excerpčního úseku oddělení současné lexikologie a lexikografie Ústavu pro jazyk český Akademie věd ČR Ivoně Tintěrové, která mi umožnila přístup do databáze neologismů, a svým kolegyním Kateřině Kotkové, Kláře Daňkové a Dianě Štelové, které mi pomáhaly v cílené excerpci nových germanismů.

Obsah

Obsah	1
1. Úvod	3
2. Terminologické vymezení problematiky	6
2.1 Vymezení termínu neologismus	6
2.2 Vymezení termínu výpůjčka/přejímka	10
2.3 Vymezení pojmu germanismus	12
3. Přejímání cizích lexikálních jednotek	13
3.1 Germanismy ve výkladových slovnících	13
3.2 Germanismy v publikaci <i>Co v slovnících nenajdete</i>	14
3.3 Nové germanismy ve slovníku cizích slov	15
3.4 Nové germanismy ve slovnících neologismů	16
3.5 Germanismy v neologickém materiálu	17
3.5.1 Užití jednoslovné přejímky z důvodu jazykové ekonomie	18
3.5.2 Výpůjčky označující cizí realitu	18
3.5.3 Cizí slova jako prostředky funkční stylové diferenciacie, módní výpůjčky	19
3.5.4 Výpůjčky v komunikaci mladé generace	19
3.5.5 Přejímky užívané za účelem podbízivosti a reklamy	20
3.5.6 Přejímky z hlediska pravopisné adaptace	20
4. Integrace a adaptace přejímek	22
4.1 Adaptace ortograficko-ortoepická	22
4.2 Adaptace morfológická	24
4.3 Adaptace slovtvorněparadigmatická	26
4.4 Adaptace lexikální	26
4.5 Postintegrativní vývoj přejatých slov	27
5. Význam a produktivita germanismů	28
5.1 Nové substantivní přejímky	28
5.1.1 Životná maskulina – názvy osob a jejich charakteristika	28
5.1.2 Neživotná maskulina	30

5.1.3 Feminina – názvy věcí, vlastností a činností.....	33
5.2 Nové adjektivní přejímky	35
5.3 Nová přejatá adverbia.....	37
5.4 Nové slovesné přejímky	37
5.5 Pojmenování vzniklá dle názvů německých produktů, společností a skupin.....	38
5.5.1 Germanismy motivované názvy automobilových značek	38
5.5.2 Germanismy motivované názvy německých společností a produktů.....	40
5.5.3 Germanismy motivované názvy německých hudebních skupin	41
5.6 Pojmenování motivovaná německými vlastními jmény.....	42
6. Závěr.....	46
7. Literatura	48
Resumé	51
Résumé	52
Klíčová slova	53

1. Úvod

Ve své práci se zabývám novými germanismy v češtině. Zaměřuji se na výpůjčky z německého jazyka, které jsou opravdu nové a ještě nebyly do slovní zásoby češtiny začleněny. Tento nový materiál zasazuji do kontextu germanismů v českém jazyce, zmiňuji se o přejímkách, jež jsou obsaženy ve Slovníku neologismů 1 a 2; upozorňuji na germanismy, které byly přejaty dříve, ale v současné komunikaci se objevují v novém významu; převážně se však zabývám novými přejímkami okazionální povahy, jež jsou užívány příležitostně a je otázkou času a jejich komunikační adaptace, začlení-li se do českého lexika.

Na základě vlastní excerpce se zaměřuji na neologismy vzniklé přijetím cizojazyčné lexikální jednotky do češtiny, následně tyto nové lexikální prostředky analyzuji z hlediska sémantického a integračně-adaptačního a z hlediska jejich produktivity a expresivity. Zabývám se také zaznamenáním těchto lexikálních jednotek v jednotlivých slovnících.

Lidské poznání se neustále vyvíjí, vytvářejí se nové produkty, vznikají nové organizace, nové jevy v přírodě i společnosti, které s sebou přinášejí potřebu nových pojmenování. Jazyk na tyto společenské nebo technické změny a pokrok reaguje vznikem nových neotřelých lexikálních prostředků. Pohled na realitu se neustále vyvíjí a to vyžaduje náhradu dosavadních pojmenování přesnějšími, výstižnějšími výrazy. Neologismy však nevznikají pouze z potřeby nově pojmenovat nově vzniklé jevy, jsou mnohdy výsledkem spontánního tvoření. Studium neologismů tak ukazuje vývoj současné slovní zásoby, bohatost jazyka a jeho otevřenost ostatním jazykům. Výzkum neologismů poukazuje na schopnost přizpůsobit se pokroku nejen z hlediska technologického nebo společenského, ale i z hlediska jazykového.

Neologismy vznikají ve všech obdobích jazykového vývoje, vždy se vztahují k určité časové epoše. Mnou zkoumané germanismy mnohdy vznikly nebo se mechanicky přejaly do české slovní zásoby v důsledku kontaktu se světem, protože čeština je otevřená vlivu jiných jazyků. Ačkoliv mezi přejímkami z cizích jazyků v současné době převažují anglicismy, nových germanismů, které se ještě nezařadily do slovní zásoby, začalo během několika posledních let přibývat. Můj zájem o tuto problematiku je vyvolán z části studiem druhého oboru, jímž je německý jazyk, především však pozoruhodností jazykové kreativity při vytváření nových jednotek slovní zásoby.

V teoretické části své práce se zaměřuji na vymezení termínů neologismus, přejímka a germanismus. Uvádím různé pohledy na problematiku vymezení těchto pojmů, zmiňuji se o jednotlivých kritériích klasifikace neologismů, nastiňuji dělení výpůjček podle postavení v lexikálním systému či jejich dělení na základě kontaktů jazyka původního a jazyka příjemce.

Další část věnuji popisu tendencí vzniku nových lexikálních přejímek na základě vlastní excerpce nejnovější vrstvy lexikální zásoby českého jazyka. Zaměřuji se na faktory ovlivňující použití cizojazyčné varianty namísto české, zmiňuji se o motivacích vzniku výpůjček z němčiny. Analyzuji konkrétní příklady germanismů z hlediska pravopisné adaptace, přičemž při svém výzkumu jsem našla jak přejímky plně adaptované (*parkplac, hobyfärer*), tak psané původním pravopisem (*mobilheim, wunderkind*), stejně jako přejímky psané oběma grafickými způsoby (*spätzle, špeclé*).

Všímám si i lexikografického popisu neologismů, srovnávám germanismy mnou excerpované či nalezené a germanismy již zaznamenané ve slovnících; postupuji chronologicky od nejstarších slovníků výkladových, přes slovníky neologismů až po neologický materiál.

Ve čtvrté části své práce charakterizují adaptační fáze přejímek. Pod jedním bodem uvádím společně adaptaci výslovnostní a pravopisnou, jež se vzájemně ovlivňují, zabývám se pravopisnými a výslovnostními variantami. Dále hovořím o přizpůsobení přejímek českému tvarosloví. V neposlední řadě se věnuji přejímání slov na sobě vzájemně závislých, slovotvorně spjatých. Stručně se zmiňuji o adaptaci lexikálně-sémantické. Přejímky se zároveň vyvíjejí postintegrativně, podle využití ve slovní zásobě se může jejich charakter měnit, může dojít i k negativní integraci, o níž se zmiňuji v závěru této části.

Nová pojmenování převzatá z němčiny charakterizují také z hlediska sémantického. Zaměřuji se na význam a produktivitu nových germanismů dle jednotlivých slovních druhů. Nejčastěji jsem se setkala se substantivy konkrétními (*mobilheim, štýlek*) i abstraktními (*blutrauš, ostalgie*). Zmiňuji se o neologismech motivovaných názvy německých výrobků či organizací (*eppendorfka, trabantolog, passaťák*) a o nových přejímkách depropriálních (*alzheimercentrum, přegrassovat, wulffování*). Germanismy analyzuji z hlediska jejich expresivity a příznakovosti.

Při výzkumu využívám metodu cílené excerpce publicistických textů. Zdrojem mého jazykového materiálu byl denní tisk (Mladá fronta Dnes, Právo, Hospodářské noviny

a další), částečně využívám písemnou komunikaci teenagerů a vysokoškoláků (komunikační síť Facebook). Čerpám také z nejnovějšího neologického materiálu Neomat, uloženého v excerpční databázi webové aplikace EDA, ke kterému mám přístup díky své téměř jedenapůlleté práci v Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i., v oddělení současné lexikologie a lexikografie v excerpčním úseku. Zde již několik let probíhá pod vedením Ivony Tintěrové cílená excerpce denního tisku, časopisů, reklamních materiálů a vybraných publikací s cílem shromáždit neologický materiál. Na základě tohoto materiálu byly již dříve vydány slovníky *Nová slova v češtině. Slovník neologismů 1* a *Nová slova v češtině. Slovník neologismů 2*. Jako zdroj některých kontextů v příkladové části mi posloužil elektronický archiv Newton On-line.

Přejímky z cizích jazyků jsou v současném neologickém materiálu zastoupeny hojně. Ačkoliv jsou převážně excerpovány anglicismy, začíná v důsledku bližších socioekonomických vztahů mezi zeměmi EU přibývat i výpůjček z jiných jazyků. V publicistických textech často čteme o sousedním Německu, které jako jeden z hybatelů dění v Evropě ovlivňuje i dění v České republice. Není tedy divu, že němčina začíná v posledních letech více ovlivňovat i slovní zásobu češtiny.

2. Terminologické vymezení problematiky

Problematika nových lexikálních prostředků je jedním z důležitých témat lingvistického výzkumu. Dokladem vysokého zájmu o neologické jevy je řada prací jim věnovaná, produkce neologických slovníků a také pozornost, která je věnována neologickým a neografickým tématům na mezinárodních fórech.¹ Obě zmiňované disciplíny, neologie a neografie, se zabývají několika tématy bádání. Těmi je vymezení pojmu neologismus a jazykových jevů, které lze pod tento pojem zahrnout, dále pak kritéria, na jejichž základě lze neologismy zjišťovat, určovat a hodnotit, a v neposlední řadě typologie neologismů. Bádání v této oblasti je propracováno i metodologicky a metodicky. V centru pozornosti neologie stojí otázky stylové a stylistické, ale tato vědní disciplína se zabývá také slovtvorbou. Kromě toho je zkoumán i vliv komunikačních podmínek a současné jazykové situace na vývoj neologických jevů. Zájem je orientován na procesy, jako je univerbizace a multiverbizace, terminologizace a determinologizace, internacionalizace, a, co je pro moji práci nejdůležitější, pozornost je věnována i přejímání z cizích jazyků. V následující kapitole se věnuji vymezení termínu neologismus, jak jej chápu pro svoji práci, klasifikaci neologismů a posléze vymezení termínu germanismus s přihlédnutím ke zkoumanému materiálu.

2.1 Vymezení termínu neologismus

Přesné vymezení termínu neologismus se v české lingvistice zatím neustálilo. Definice P. Hausera, O. Martinové a Z. Sochové s B. Poštolkovou se rozcházejí, rozdíly v jejich pojetí pojmu však nejsou zásadní.

Martinová uvádí, že za neologismus se považují převážně lexikální prostředky, které je možno charakterizovat jako nové. Jsou to tedy nová pojmenování, nové jednoslovné i víceslovné výrazy nebo slova s novým významem.² To, že je lze charakterizovat jako nové, znamená, že se tyto výrazy objevily na periférii slovní zásoby a vypadá to, že se začlení do slovní zásoby jazyka.

¹ MARTINCOVÁ, O. a kol. *Neologie a neografie. Výběr z národních bibliografií s Dodatkem*. Praha: Ústav pro jazyk český, 1999, s. 5

² MARTINCOVÁ, O. a kol. *Nová slova v češtině. Slovník neologismů I*. Praha: Akademia, 1998, s. 13

Z hlediska jejich uplatnění a užívání v současné spisovné komunikaci patří mezi neologismy i další lexikální prostředky, například výrazy, u nichž se změnila jejich původní příznakovost. Stejně tak je možné za neologismy označit výrazy, které byly z oficiální komunikace vyřazeny, ale nyní se do slovní zásoby znovu navracejí, jsou revitalizovány.

Podle Hausera je neologismus nedávno vzniklé pojmenování: „*Neologismy vztahujeme vždy k současnosti. Protože okamžitý stav po této stránce vlastně neznáme (nemůžeme říci, které slovo právě teď vzniklo), hodnotíme jako neologismus pojmenování, které se objevilo nedávno, od jehož vzniku nás dělí nepřilíš velký časový odstup.*“³

Encyklopedický slovník definuje neologismus jako „*lexikální jednotku, která se ve vztahu k existujícím jednotkám slovní zásoby současného jazyka vyznačuje novostí, a to jak z hlediska vzniku, tak z hlediska funkčního (funkčně systémového, komunikačního, stylistického).*“⁴ Jsou to lexikální jednotky, jejichž vznik je zapříčiněn potřebou nazvat nové věci nebo jevy. Vznikají rovněž z potřeby nahradit dosavadní pojmenování prostředkem přesnějším, mohou vznikat také záměrným hledáním působivého vyjádření nebo spontánním tvořením ve všech sférách a útvarech národního jazyka.

Slovník spisovné češtiny uvádí kritéria určování konkrétních jednotek jako neologismů, jedná se o kritérium časové, kritérium jazykové variety, strukturní, lexikalizace a uzualizace. Neologismy tedy určujeme dle hlediska doby vzniku; hlediska útvaru, v němž vznikají a v němž se uplatňují (spisovný jazyk, běžná mluva, slang atd.); z hlediska strukturního; z hlediska zapojení nové jednotky do slovní zásoby a jejího zobecnění v úzu. Možné je i kritérium psychologické, tedy názor uživatele jazyka na novost výrazu.

Podle Martinové⁵ se při určování jazykových jednotek jako neologismů vycházelo z kritéria časového, tzn. stanovil se určitý mezník a slova vzniklá po něm byla považována za neologismy. Dalšími možnostmi je určení neologismu podle data prvního záznamu nebo podle hodnocení uživatele jazyka, jemuž jednotka připadá nová, zvláštní. Dle dalšího kritéria je mezi neologismy zařazována lexikální jednotka hodnocená jako nová vzhledem ke spisovné lexikální normě. Martinová uvádí, že tato kritéria nejsou dostačující a

³ HAUSER, P. *Nauka o slovní zásobě*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980, s. 44

⁴ *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002, s. 284

⁵ MARTINOVÁ, O. *Problematika neologismů v současné spisovné češtině*. Praha: Univerzita Karlova, 1983, s. 12

metodika určování neologismů se znovu diskutuje. Martinčová ve své publikaci přistupuje k novým lexikálním jednotkám z hlediska synchronního, na základě onomaziologického přístupu se zabývá neologismy z hlediska genetického a funkčního. Z genetického hlediska jsou nové lexikální jednotky určeny rysem novosti, jenž určuje nová motivovaná pojmenování. Z hlediska funkčního je na neologismy pohlíženo v souvislosti s jejich začleněním do slovní zásoby jazyka a jejich funkcí v ní. Nové lexikální jednotky mohou, ale nemusí být přijaty do užívání nositeli jazyka.

Z hlediska strukturního dělí Encyklopedický slovník neologismy na slovtvorné, přejatá slova, neosémantismy, víceslovná pojmenování a frazémy. Z hlediska funkčního pak neologismy rozumí jednotky, které byly původně užívány v závislosti na pracovním, zájmovém nebo sociálním prostředí a nyní se mění jejich původní příznakovost. Specifickými funkčními neologismy jsou pak okazionalismy, individualismy, módní neologismy a dobová slova.⁶

Jedním z dalších možných dělení je odlišení neologismů lexikálních, sémantických, kontextových a frazeologických.⁷ Právě mezi neologismy lexikální patří přejímky z cizích jazyků. Časté jsou přejímky z anglického jazyka, ve svém výzkumu se ovšem zabývám přejímkami z jazyka německého.

Mezi lexikální neologismy řadíme přejímky, pro něž neexistuje přesný český ekvivalent nebo se český výraz zatím neustálil. Můžeme sem zařadit nové české výrazy nebo denominativní slovesa odvozená z cizích i domácích základů, jako je například *rozporovat*, *servisovat* atd. Neologismy vzniklé sémantickým tvořením vznikají rozšířením původního významu, specifikací původního významu nebo jeho přenesením. Mezi kontextové neologismy patří nový kontextový celek, jehož význam má málo nebo nemá nic společného s původním významem dominantního slova ve spojení. Posledním typem neologismů jsou podle Sochové a Poštolkové spojení frazeologická, taktéž nově vzniklá.

Neologismy je možné rozlišit také na vlastní, okazionalismy a potencialismy. Vlastní neologismy jsou pravidelně tvořené, motivované společenskými pojmenovacími potřebami. Okazionalismy jsou pojmenování tvořená a užívaná příležitostně. Potentialismy jsou dosud slovtvorně nerealizované lexikální jednotky, popřípadě jednotky realizované v individuálním komunikačním aktu.

⁶ *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002, s. 285

⁷ SOCHOVÁ, Z., POŠTOLKOVÁ, B. *Co v slovnících nenajdete*. Praha: Portál, 1994, s. 12 – 15

Rozdělení neologismů podle Hausera bere v potaz hledisko původu – dělí neologismy na domácí a cizí.⁸ Domácí neologismy jsou tvořeny běžnými slovotvornými postupy. Přejatá slova, kterými se zabývám ve své práci a která Hauser označuje jako cizí, se dají dále vnitřně rozčlenit podle přizpůsobení slovům domácím, stáří přejetí, jazyků, z nichž byla přejata, nebo funkce. Podle stupně adaptace člení Hauser tyto neologismy na zdomácnělé a nepřizpůsobené, které uživatel jazyka stále bere jako cizí. Tomuto hledisku se budu více věnovat v části 4.

Hauser dále dělí neologismy na slovotvorné, souslovné, frazeologické a neologismy sémantické – podle způsobu jejich tvoření.

Podrobnější je rozdělení podle slovotvorného hlediska dle Martinčové.⁹ Nová pojmenování jsou zde rozdělena podle slovotvorných postupů: přejímání, kalkování, tvoření víceslovných pojmenování, odvozování, skládání, tvoření slov zkratkových, přenášení pojmenování jednoho pojmu na základě vnější podobnosti (metafora), na základě vnitřní, funkční souvislosti (metonymie), rozšíření nebo zúžení významu. Poslední typ tvoření slov se obvykle označuje jako tvoření sémantické.

Slovník neologismů zařazuje mezi neologismy také slova, která byla z veřejné komunikace nedávno odsunuta, ale nyní se do slovní zásoby opět navracejí. Tyto výrazy se mohou do slovní zásoby vrátit se změněným nebo posunutým významem nebo příznakem.

Podle Mistríka se neologismy do slovní zásoby začleňují několika způsoby: vznikají pro potřebu odborného a publicistického stylu, z důvodu nutnosti pojmenovat nově vzniklé věci, dále vznikají také přenášením významu nebo vypůjčením výrazu z jiných stylů či oborů.¹⁰ Dle Dokulila se při začleňování neologismů navazuje na „*to, co jazyk již vytvořil a co se ukázalo schopným života a schopným být základem a východiskem nového.*“¹¹ Nová pojmenování proto vznikají na základě původní slovní zásoby jazyka, jeho stavby, původního utváření slov, dále jejich vznik závisí na pravidlech a principech dané etapy vývoje jazyka v konkrétním období. Jednou z nejsnazších cest, jak dát jazyku nová pojmenování, je podle Dokulila přejímání hotových cizích výrazů.

⁸ HAUSER, P. *Nauka o slovní zásobě*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980, s. 46 - 58

⁹ MARTINCOVÁ, O. a kol. *Nová slova v češtině. Slovník neologismů 1*. Praha: Akademia, 1998, s. 13

¹⁰ MISTRÍK, J. *Lingvistický slovník*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladatel'stvo, 2002, s. 114

¹¹ DOKULIL, M. *Tvoření slov v češtině 1. Teorie odvozování slov*. Praha: Nakladatelství československé akademie věd, 1962, s. 19

I dle Encyklopédie jazykovedy jsou častými neologismy právě přejímky. Mnohé z nich totiž rychle pronikají i do ústních projevů (veřejného i soukromého charakteru) prostřednictvím publicistiky.¹² Neologismy mohou vznikat polysémií, pokud známé slovo přibere k původnímu významu další. V uměleckém stylu pak neologismy vznikají jako prostředky aktualizace výrazu, ozvláštňení textu. Pokud nový prostředek pojmenovává věc, která již má svůj původní název, stává se expresivním.

2.2 Vymezení termínu výpůjčka/přejímka

Stejně jako v předcházejících případech se i definice termínu přejaté slovo, resp. přejímka či výpůjčka u jednotlivých autorů liší. Jedním z vymezení výpůjčky z cizího jazyka, nejprve z pohledu německých autorů, je například: „Ein aus einer fremden Sprache übernommenenes, im Unterschied zum Fremdwort in Phonetik, Morphologie und Orthographie der übernehmenden Sprache angepasstes Wort (zum Beispiel Mauer < lat. maurus). Eine strikte Abgrenzung vom Fremdwort ist nicht möglich.“¹³

S. M. Newerkla přidává k definici Brockhausovy Encyklopedie další atribut. Přejaté slovo je slovo z cizího jazyka převzaté, zdomácnělé a přejímajícímu jazyku přizpůsobené.¹⁴ Newerkla srovnává slova přejatá a slova cizí, která podle něj neodpovídají pravidlům jazyka příjemce, ale následují stavbu jazyka vlastního. Uvádí i další vymezení přejímky, podle něhož se přejaté slovo přejímajícího jazyka přizpůsobilo hláskově i flexí. Newerkla ve svém shrnutí uvádí i definici Brockhausovy Encyklopedie uvedenou výše.

Newerkla upozorňuje, že nelze jednoznačně rozlišit termíny přejaté slovo a cizí slovo. Každé přejaté slovo muselo být původně slovem cizím, ne každé cizí slovo se však může stát přizpůsobenou přejímkou.

Podle J. Mravinacové¹⁵ jsou přejímky z cizích jazyků zaprvé zdrojem lexémů, které čeština přejímá jako celek, a zadruhé zdrojem lexikálních elementů, které tvoří jednotlivá

¹² *Encyklopédia jazykovedy*. Bratislava: Obzor, 1993, s. 294

¹³ *Brockhaus Enzyklopädie in vierundzwanzig Bänden. Band 13: Lah-Maf*. Mannheim: F. A. Brockhaus, 1990, s. 217. „Přejaté slovo z cizího jazyka, které je na rozdíl od slova cizího přizpůsobené přejímajícímu jazyku fonetikou, morfologií a pravopisem (např. Mauer < lat. maurus). Striktní odlišení od cizího slova není možné.“ (přeložila – R. N.)

¹⁴ NEWERKLA, S. M. *Sprachkontakte Deutsch-Tschechisch-Slowakisch*. Frankfurt am Main: Europäischer Verlag der Wissenschaften, 2004, s. 17

¹⁵ MRAVINACOVÁ, J. *Přejímání cizích lexémů*. (In: MARTINCOVÁ, O. a Kol. *Neologismy v dnešní češtině*. Praha: Ústav pro jazyk český, 2005), s. 187

slova. Podle ní je obohacování české slovní zásoby v současné době ovlivněno hlavně přejímkami z anglického jazyka. Ostatní jazyky doplňují český jazyk většinou internacionalismy, mnohé z nich se dostaly do češtiny právě prostřednictvím angličtiny. Svým výzkumem se pokouším dokázat, že ačkoliv anglicismy mají v českém lexiku převahu, jsou i germanismy v současné době produktivní.

Přejímání jazykových jednotek jednoho jazyka do druhého probíhá při vzájemném jazykovém kontaktu. Takový kontakt může mít různou intenzitu. Existuje několik různých druhů výpůjček:¹⁶ fonologické, morfologické, slovtvorné, syntaktické, textové, lexikální či sémantické, popřípadě frazeologické nebo pragmatické. Příkladem fonologické výpůjčky je posun bilabiálního w na labiodentální pod vlivem labiodentálního f. Výpůjčkou morfologickou je kupříkladu vznik německého futura na bázi českého. Abstrahované formanty z výpůjček určitých slovtvorných typů jsou výpůjčkami slovtvornými. Jako syntaktickou výpůjčku uvádí slovník například středočeskou neosobní konstrukci z němčiny „to se nechá“ podle „es lässt sich + infinitiv“. Textovou výpůjčkou může být i převzetí složité periody ciceronského typu se symetricky budovaným předvětím a závětím. V případě lexikálních výpůjček mluvíme o přejímkách. Sémantickou výpůjčkou může být nově nabytý význam slova „zámek“, který pod vlivem německého „Schloss“ chápeme jako „palác“. Příkladem frazeologické výpůjčky je spojení „být v obraze“ podle německého „im Bilde sein“. Pragmatickou výpůjčkou je rozmach onikání a onkání pod vlivem němčiny a návrat k vykání v 19. století pod vlivem francouzského jazyka. Ve své práci se zabývám přejímkami lexikálními.

Výpůjčky lze také rozlišovat podle postavení v lexiku jazyka na spisovné, odborné, obecné, slangové, argotické, archaické a knižní a dialektické,¹⁷ přičemž spisovných přejímek je nižší počet, terminologické jsou omezeny na odborné texty, obecné často pronikají přes vrstvu slangovou nebo argotovou. Slangové přejímky se často vyskytují pouze ve fonetické podobě, mezi argotickými výpůjčkami bývají velké lokální rozdíly, knižní výrazy užíváme zřídka. Dialektické přejímky se objevují v pohraničních oblastech nebo v místech se smíšeným obyvatelstvem, u nás jsou nejčastějšími právě germanismy.

¹⁶ *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002, s. 542

¹⁷ *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002, s. 542

2.3 Vymezení pojmu germanismus

Germanismy jsou konkrétním příkladem výpůjček z cizích jazyků. Slovník cizích slov řady Duden vymezuje germanismus jako: „Wort, das aus der deutschen Sprache in den Wortschatz einer anderen Sprache übergang, es sind Entlehnungen aus allen Varianten des Deutschen (österreichisches Deutsch, Schweizerdeutsch u. Ä.).“ Nebo jako: „Die Übertragung einer für die deutsche Sprache charakteristischen Erscheinungen auf eine nicht deutsche Sprache.“¹⁸

Ve své práci se zabývám obzvláště lexikálními germanismy. T. Tölgyesi je definuje jako „všechna slova v češtině, která byla v minulosti přejata z národního jazyka německého.“¹⁹ Tölgyesi tedy mezi germanismy řadí i slova, která byla přejata do češtiny z jiných jazyků prostřednictvím němčiny.

Tématem mé práce jsou nové germanismy. Rozhodla jsem se nediferencovat zkoumaný materiál podle výše zmíněných kritérií dělení neologismů, jak jsou děleny Z. Sochovou a B. Poštoľkovou, nebo P. Hauserem. Materiál klasifikuji do tří hlavních skupin: z hlediska grafického podle přizpůsobení a nepřizpůsobení českému pravopisu, z hlediska sémantického podle toho, zda vedle nich existuje nebo neexistuje český ekvivalent, a dále podle toho, v jakých komunikačních oblastech jsou užity. V další části pak vymezuji jednotlivé germanismy podle jejich vzájemných významových rozdílů, které ukazují na příkladech lexémů rozdělených podle jednotlivých slovních druhů.

¹⁸ *Das Fremdwörterbuch Duden*. Mannheim: Duden Verlag, 1997, s. 699. „Slovo, které přešlo z němčiny do slovní zásoby jiného jazyka, jsou to výpůjčky ze všech variant němčiny (rakouské němčiny, švýcarské němčiny a dalších).“ Nebo: „Přenesení jevů charakteristických pro německý jazyk do jiného, neněmeckého jazyka.“ (přeložila – R. N.).

¹⁹ TÖLGYESI, T. *Lexikální germanismy v současné češtině. Studie kontaktovělingvistická*. Budapešť: Puliscsaba, 2009, s. 6

3. Přejímání cizích lexikálních jednotek

Čeština, jako jeden ze západoslovanských jazyků, je otevřená přejímání slov a slovotvorných prvků z jiných jazyků. Užívání cizojazyčných slov se podílí na zvyšování úrovně jazykové komunikace. Podle Jiřího Gazdy²⁰ je osvojování cizích slov přirozeným procesem. Internacionalizace probíhá ve vztahu k prostředí, ve kterém se slovanské jazyky vyvíjejí. Na takové ovlivňování českého lexika dalšími jazyky existují mezi lingvisty rozdílné názory. Gazda shrnuje, že většina lingvistů uznává přejímání jako opodstatněné, pokud pro přejatý cizojazyčný výraz v českém jazyce neexistuje vhodná varianta k vyjádření aktuálního významu. Podle něj jsou tyto tendence znepokojivé, pouze pokud jsou cizojazyčná slova užívána z důvodu módnosti, jazykového snobismu nebo nízké úrovně jazykové kultury.

Mnou vyexcerpované a nalezené výpůjčky rozdělují do několika skupin podle dvou hledisek: (ne)existence českého ekvivalentu a grafické adaptace. Při výzkumu jsem z hlediska prvního našla tyto specifické typy nových germanismů: ty, pro něž neexistuje jednoslovný český ekvivalent, dále ty, pro něž ekvivalent neexistuje, protože označují cizí realitu a přejímky „módního“ charakteru. Z hlediska druhého se mezi germanismy vyskytují slova graficky adaptovaná, graficky neadaptovaná, či psaná oběma typy pravopisu. Zmiňuji se zde o jednotlivých typech, které jsem našla ve slovnících či v neologickém materiálu, rozdělují je také na germanismy přejaté z němčiny v původní podobě, na slova z německých slov odvozená a na neosémantismy, tedy germanismy užívané v novém významu. Postupuji chronologicky od nejstarších záznamů po neologický materiál.

3.1 Germanismy ve výkladových slovnících

V preskriptivních výkladových slovnících jsou zaznamenána slova, která jsou v české slovní zásobě stabilizována. Jejich popis a zařazení jsem zkoumala ve Slovníku spisovného jazyka českého (dále SSJČ, 1960–1971) a Slovníku spisovné češtiny (dále SSČ, 1994). Vzhledem k době vzniku těchto slovníků nepatří germanismy v nich obsažené k neologismům, jež ve své práci zkoumám. Upozorňuji pouze na typy germanismů

²⁰ GAZDA, J. *Internationalizační tendence v rozvoji slovní zásoby současných západoslovanských jazyků* (In: *Internationalismy v nové slovní zásobě – Sborník příspěvků z konference Praha, 16. – 18. června 2003*. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, 2003), s. 66

zaznamenané v těchto dvou slovnících, tyto výrazy zmiňuji jako stabilizovaný základ, se kterým dále porovnávám zkoumaný materiál.

Při výzkumu jsem pracovala i s elektronickou verzí SSJČ, kde jsem zjistila, že ve čtyřsvazkovém SSJČ se z téměř 193 000 zpracovaných hesel nachází více než 2 500 germanismů (substantiva, adjektiva, slovesa, adverbia). Většina těchto slov je českému jazyku pravopisně přizpůsobená (*bešprechung, cukrkandl, fajfr, fišmajstr, anšlus*), výjimečně se objevují výrazy v původní grafické podobě (*bidermeier, bodden*).

V SSJČ se vyskytují výrazy již nepoužívané nebo téměř zapomenuté, jsou označeny již v době vzniku slovníku jako zastaralé (*acht, amt, bankocetle*), jako historické (*falc*) či jako řídké (*animírovati, dolmeč, weltschmerz*).

Co se týče vrstev slovní zásoby, objevují se slova se sociálním příznakem, slangizmy (*ajntopf, bakna, entlovat*) i výrazy argotu (*bachař*). SSJČ obsahuje také germanismy expresivní (*abštajg*) nebo dialektální (*bůna, dach*). Zařazeny jsou rovněž termíny (jaz. *ablaut*, fyz. *weber*).

Ve slovníku se vyskytují výrazy pocházející z němčiny a výrazy vzniklé z německého základu (*armička, tarjtrlik, frejmarčiti*). Výjimečně se v něm objevují také složeniny (*extravuřt*).

Inspirace názvy německých výrobků či jmen významných německých obyvatel není v SSJČ tak častým jevem jako v neologickém materiálu. Je do něj zařazen výraz vzniklý podle jména německého biologa A. Weismanna *weismannismus*.

Jednosvazkový SSČ obsahuje téměř 46 500 hesel, z toho je asi 740 germanismů s propracovanou etymologií. U jednotlivých lexémů je popsán etymologický vývoj, mnohdy i postup přejímky dvěma až třemi jazyky před začleněním do české slovní zásoby.

V SSČ se vyskytují germanismy označené jako historické (*glejt, junker, man*), zastaralé (*grunt, kaprál, pimprle*), dříve užívané (*hokynář, purkmistr*).

Mezi přejímkami v SSČ se nacházejí výrazy hovorové (*bíbr, všanc*) i výrazy obecné češtiny (*fasovat*). Výrazy obecné češtiny bývají často označeny jako hanlivé (*fangle, šmejď*) nebo expresivní (*frajer, frajerka*). Expresivní příznak nesou i další germanismy (*bach, verbovat*).

3.2 Germanismy v publikaci *Co v slovnících nenajdete*

Publikace Z. Sochové a B. Poštolkové *Co v slovnících nenajdete. Novinky v současné slovní zásobě* vznikla roku 1994 jako doplněk SSJČ a SSČ. Lexémy jsou

excerpovány z mluvené i psané komunikace, z masmédií a vybraných děl prózy a esejistiky, je to slovník živé slovní zásoby. Bez přihnízdovaných výrazů obsahuje tento slovník téměř 2 500 slov. Původem zde nejsou označeny lexémy již zaznamenané v SSJČ nebo SSČ. Tato publikace má za cíl vyplnit mezeru mezi vydáními výkladových slovníků českého lexika. Slova jsou vybírána podle četnosti výskytu a míry vžitosti.²¹

Část germanismů v této publikaci tvoří neosémantismy (*švenkovat* v novém významu „pohybovat (očima), zabírat (jako kamerou)“, *veksl* v novém významu, jenž označuje všeobecně činnost spojenou s obživou vekslem, *rank* nově jako „oblast působení“).

V publikaci se vyskytují výrazy slangové (filmový slang *švenk*, vězeňský slang *filcunk*), hovorové (*veltman*, *pendl*). Objevují se hesla s expresivním příznakem (*kindrštúbe*) a slova hanlivá (*nýmand*).

Součástí publikace jsou i termíny (liter. *ich-forma*). Výraz *gebír* se objevuje pouze ve frazeologickém spojení „(ne)má na to gebír“ – „nemá na to nárok“ a je expresivně zabarven. Objevují se v ní i slova bezpříznaková (*bundesbanka*, *bundesliga*, *kletr*, *landsmanshaft*). V publikaci je zaznamenáno slovo *gastarbeitr*, jež se v nejnovějším materiálu objevuje jako neosémantismus.

Posledním typem jsou slova odvozená z názvů německých výrobků či jmen. Ani v této publikaci není tato skupina zastoupena jako v neologickém materiálu, objevuje se výraz *rittberger* utvořený podle jména německého krasobruslaře W. Rittbergra.

3.3 Nové germanismy ve slovníku cizích slov

Nový akademický slovník cizích slov (NASCS, 2005) obsahuje jak germanismy starší doby vzniku (zaznamenané již v SSJČ a/nebo v SSČ), tak germanismy novější. Germanismy nalezené v NASCS jsem ověřila ve zmíněných SSJČ a SSČ, tudíž je pravděpodobné, že se do slovní zásoby češtiny zařadily až po vzniku těchto slovníků. Nezabývám se germanismy, které jsou v NASCS označeny jako zastaralé nebo historické, zajímají mě nové nebo speciální germanismy.

NASCS obsahuje hesla z různých tematických oblastí a stylových vrstev jazyka. Objevují se slangové výrazy: karetní slang (*gotýsek*), dopravní (*šejdr*), hornický (*forota*),

²¹ SOCHOVÁ, Z., POŠTOLKOVÁ, B. *Co v slovníkách nenajdete. Novinky v současné slovní zásobě*. Praha: Portál, 1994, s. 8

divadelní (*špílec*), sportovní (*šprajcka*) a další. Dále se v NASCS vyskytují výrazy argotu (*bacharit*) či výrazy nářeční (*fašank*), většina těchto germanismů je však obsažena již v SSJČ nebo SSČ.

Objevila jsem většinou germanismy, které v SSJČ nebo SSČ sice zaznamenány jsou, ale v NASCS se objevují v novém významu (neosémantismy). Výraz *gajst* je v SSJČ uveden jako líh nebo lihový výtažek, v NASCS se objevuje nově ve spojení *mít gajst*, tedy být vtipný a oduševnělý. Druh hazardní karetní hry *gotýsek* ze SSJČ je již v NASCS uveden ve dvou možných variantách, a to *gotýsek* a nově *gotes*. U lexému *alpa* je zachycen význam „francovka“ vzniklý apelatizací *propria* z názvu bylinného lihového roztoku Alpa francovka.

Kromě slov s novým významem se v NASCS objevují i slova, která jsou v neologickém materiálu zaznamenána jako neosémantismy. Takovým je třeba *gastarbeitr*, v NASCS jako cizí příležitostný dělník, v neologickém materiálu přeneseně jako cizinec vypomáhající v domácím sportovním týmu.

Slovesné germanismy se v NASCS vyskytují minimálně, objevuje se například *jódlovat*,²² z něhož vznikl výraz zachycený v neologickém materiálu *jódlovačka*, nebo sloveso *šmrncnout*, které je jako většina germanismů v NASCS expresivně zbarvené. Z novějších se v tomto slovníku vyskytují slovesa *grupovat* či *lajsnout si*.

Jsou v něm zařazeny i germanismy, které se v žádné podobě neobjevily v SSJČ či SSČ, například slovo *auslendr*, označené v NASCS jako expresivní, stylově publicistické, nebo *šmrncnutý*, výraz expresivně zbarvený stejně jako sloveso, z něhož vznikl. Nalézt lze i výrazy neexpresivní, jako například *lebensraum*. Celkově však obsahuje NASCS spíše germanismy již ve slovní zásobě stabilizované, jež nemůžeme za neologismy pokládat.

3.4 Nové germanismy ve slovnících neologismů

Ve slovnících neologismů (dále SN) není zaznamenána stabilizovaná slovní zásoba, ale zásoba, která byla aktuální v době vzniku slovníku. SN slouží k zachycení dynamiky lexika v době mezi vydáními výkladových slovníků. SN1 zachycuje slovní zásobu mezi lety 1985 a 1995, SN2 pak zásobu přelomu 20. a 21. století. Zahrnují hesla z oblasti publicistiky, politiky, odborné, administrativní, z běžné i profesní mluvy. Slovní zásoba

²² Toto sloveso je však již obsaženo v SSČ, nepatří k novým germanismům.

zaznamenaná v těchto slovnících je součástí běžné komunikace, ale není zatím zachycena ve výkladových preskriptivních slovnících.

V SN1 jsem našla pouze dva a v SN2 pouze jeden germanismus. Při výzkumu obou slovníků jsem však zjistila, že slov s německým původem je v obou slovnících víc, ale jejich původ není u jednotlivých hesel označen. Zmiňuji zde pouze výrazy, u nichž si jsem původem jistá, či výrazy, které vznikly z germanismů zaznamenaných ve výše zmíněných výkladových slovnících.

SN1 obsahuje germanismy *pendler* a *zimmer frei*. Obě tato substantiva byla do češtiny přejata v původní grafické a výslovnostní podobě, proto jsou jediná, která jsou ve slovníku označena jako přejímky z němčiny, stejně jako jediný germanismus v SN2 *imbiss*. Vyskytují se však i výrazy vzniklé z původních germanismů vyložených v SSČ, SSJČ či NASCS. Takovými jsou výrazy odvozené přidáním českého sufixu, u feminin nejčastěji –*ovka* (SN1 – *šlusovka* od výrazu *šlus* v SSJČ, SN2 – *šlukovka* odvozená od slovesa *šlukovat* v SSJČ) a u maskulin –*áč* (SN1 – *vafláč* z něm. *vafle* v SSJČ). Nalezla jsem i odvozeninu vzniklou přidáním nečeského sufixu: *zimmerfreismus* psaný i jako *zimmerfreizmus*. Objevují se i slovesa odvozená od původních germanismů vyložených ve výkladových slovnících, a to *šlusovat* a *presovat* v SN1 či *gastarbajřit* v SN2.

V novějším neologickém slovníku, tedy SN2, se vyskytují i neosémantismy, které již původem označeny nejsou: *špek*, *kancléř*, *šindel* či *pendler*, jenž je v SN1 označen jako germanismus, ale v SN2, kde se vyskytuje s novým významem, už ne. Na základě slovníkového materiálu můžeme říci, že vznikají celá slovtvorná hnízda odvozená z těchto výrazů: *pendler*, *pendlerka*, *pendlerství*, *pendlerský*; *kancléř*, *kancléřka*, *kancléřství*, *kacléřování*; *šindel*, *šindelový*; *šlusovat*, *šlusovka*, *šlusující*.

V minimální míře jsem objevila také hybridní složeniny, jejichž část je původem německá: *biošvindl* nebo *multipartajní*.

V SN1 se vyskytují také výrazy vzniklé podle německých názvů produktů (*kindervajíčko*, *kindervajíčkový*).

3.5 Germanismy v neologickém materiálu

Nejnovější slovní zásoba češtiny je zaznamenána v neologickém materiálu (Neomat), jenž zpracovává excerpční úsek Ústavu pro jazyk český AV ČR. Jazyk se s častými výpůjčkami z cizích jazyků vyrovnává různými způsoby. Jednou

z vyrovnávacích tendencí, jak tyto tendence nazývá např. Martincová, je vytváření českých protějšků k přejímkám z cizího jazyka.²³

3.5.1 Užití jednoslovné přejímky z důvodu jazykové ekonomie

K většině mnou zkoumaných germanismů český jazyk nevytvořil jednoslovný český ekvivalent. Některé jsou velice nové (*hobbyfärer, blutrauš...*), ještě se plně nezačlenily do slovní zásoby, proto k nim zatím nebyl vytvořen český ekvivalent.

Jedním z vnitřnějazykových faktorů ovlivňujících použití jinojazyčné varianty namísto české je jazyková ekonomie. Německé pojmenování bývá užíváno, pokud je úspornější oproti českému ekvivalentu. Jedná se např. o slova *pendler* – „člověk dojíždějící za prací“, *blutrauš* – „opojení krví“, *kurzarbeit* – „zkrácená pracovní doba“, *mobilheim* – „mobilní dům“²⁴. Jazyková ekonomie může být důvodem i pro užití germanismu *wunderkind* namísto dříve užívaného spojení „zázračné dítě“.

3.5.2 Výpůjčky označující cizí realitu

Jak vysvětlují Zdeňka Sochová a Běla Poštolková,²⁵ některé nové výpůjčky se v českém lexiku uchytí pouze ve své původní podobě, protože k nim neexistuje ani jednoslovný ani víceslovný ekvivalent. Brzy ztratí charakter citátových slov, která by byla nahrazena slovem domácím. Nahrazena nejsou proto, že označují cizí realitu geopolitickou, demografickou, ekonomickou a jinou.

Ve své původní podobě nebo s minimální grafickou změnou se v neologickém materiálu vyskytují výrazy označující německé jídlo, jako například *knackebrot, josta, spätzle, rösti*. Ačkoliv jsou tyto germanismy pro některé uživatele jazyka známé, jsou zaznamenány až v neologickém materiálu posledního desetiletí. Názvy jídel dříve totiž nebyly excerpovány a nyní je tato mezera v materiálu soustavně doplňována.

²³ MARTINCOVÁ, O. *Internacionalizace a vyrovnávací tendence* (In: *Internacionalismy v nové slovní zásobě – Sborník příspěvků z konference Praha, 16. – 18. června 2003*. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, 2003), s. 19

²⁴ K tomuto germanismu existuje synonymní anglicismus *mobilhome*.

²⁵ SOCHOVÁ, Z., POŠTOLKOVÁ, B. *Co v slovnících nenajdete. Novinky v současné slovní zásobě*. Praha: Portál, 1994, s. 9

3.5.3 Cizí slova jako prostředky funkční stylové diference, módní výpůjčky

Přejímky z cizího jazyka bývají užívány také jako prostředky aktualizační, prostředky funkční stylové diference.²⁶ Jejich užití v textu totiž vzbuzuje atmosféru cizokrajného prostředí nebo působí humorně, jsou tím pro uživatele jazyka zajímavé.

Takovými ozvláštňujícími germanismy mohou být kupříkladu *tandempartner*, výraz přejatý z němčiny jako označení pro studenta, který spolupracuje v česko-německé tandemové dvojici na společném projektu; neosémantismus *gastarbeiter* užitý v novém významu jako „sportovec cizí národnosti hrající za domácí tým“; *geschenk* v expresivním významu „turista“.

3.5.4 Výpůjčky v komunikaci mladé generace

Zvláštní skupinou germanismů, které byly excerpovány v roce 2011–12, jsou přejímky užívané v komunikaci mladé generace. Podle Junkové je řada německých přejímek v českém jazyce připomínkou předválečného dvojjazyčného česko-německého prostředí, proto jsou využívány převážně lidmi, kteří tuto dobu prožili.²⁷ Někdy však tyto výrazy proniknou do komunikace generace mladší, většinou v expresivní podobě.

Výsledkem mého výzkumu komunikace mladé generace na sociálních sítích je zjištění, že mladá generace má opravdu v oblíbě využívat přejímky z různých jazyků k ozvláštňování komunikace, často také z důvodu „módnosti“ cizího výrazu. Nalezla jsem germanismy jako *gruppensprache* na studentských kolejích nebo vulgární výraz *kurvaštelung* popisující polohu lehké ženy při výkonu povolání. Mladá generace při komunikaci volí expresivní výrazy, proto je například zajímavější užití výraz *dojčland'ák* namísto Němec.

²⁶ SOCHOVÁ, Z., POŠTOLKOVÁ, B. *Co v slovnících nenajdete. Novinky v současné slovní zásobě*. Praha: Portál, 1994, s. 10

²⁷ JUNKOVÁ, B. *Internacionalismy v současné psané publicistice* (In: *Internacionalismy v nové slovní zásobě – Sborník příspěvků z konference Praha, 16. – 18. června 2003*. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, 2003), s. 111

3.5.5 Přejímky užitá za účelem podbízivosti a reklamy

Podle Sochové a Poštolkové působí mechanické přejímání někdy komicky, nesmyslně až nesrozumitelně.²⁸ Přejatá výrazy se nejčastěji objevují v reklamě, na billboardech, v letácích i na firemních štítech.

Český jazyk kupříkladu v 90. letech převzal výraz *zimmer frei*, který je pro zahraniční turisty výstižnější než český popis „ubytování v soukromí“. Pro rozmach nabídky tohoto druhu ubytování vznikl v českém jazyce výraz *zimmerfreismus*.²⁹ Je také užíván výraz *imbiss* namísto *rychlého občerstvení* – částečně z důvodu úspornosti, z větší části však z důvodu podbízivosti reklamy. Další přejímkou, jejíž význam u nás natolik zdomácněl, že je užívána stejně jako český ekvivalent, je *kulturmeister* neboli *znalec kultury*.

3.5.6 Přejímky z hlediska pravopisné adaptace

V neologickém materiálu se objevují jak graficky přizpůsobené přejímky, tak přejímky psané původně německy.

Adaptují se nejčastěji slova, která se pravopisně od českého jazyka příliš neliší. Takovým je například *hobycfärer*, které se od původní podoby (*Hobbyfahrer*) liší pouze odstraněním zdvojeného souhláskového grafému. Typickou pravopisnou změnou je nahrazení německého „z“ nebo „tz“ českým „c“, například ve slovech *parkplac* (z původního *Parkplatz*) anebo *pulvrcukr* (z původního *Pulverzucker*). U druhého ze zmiňovaných slov *pulvrcukr* se objevuje také přizpůsobení české výslovnosti odstraněním „e“ ze slabiky „ver“. Častou je taky změna německého „sch“ na česky psané „š“ například u slov *blutrauš* (z původního *Blutrausch*) nebo u výrazu *švajnsmekr*.

Vyskytují se i nové germanismy, které zůstávají v původní německé grafické podobě: *wunderkind*, *geschenk*, *mobilheim*, *kulturmeister*. Vzhledem k tomu, že jsou to výrazy do češtiny přejaté nedávno, dá se očekávat, že některými z výše uvedených grafických změn ještě projdou.

²⁸ SOCHOVÁ, Z., POŠTOLKOVÁ, B. *Co v slovnících nenajdete. Novinky v současné slovní zásobě*. Praha: Portál, 1994, s. 11

²⁹ MARTINCOVÁ, O. a kol. *Nová slova v češtině. Slovník neologismů I*. Praha: Akademia, 1998.

Podle Junkové³⁰ existují obvykle dvě grafické podoby slov, původní a česká. Obě tyto podoby jsou spisovné a s oběma se dá v publicistických textech setkat. V neologickém materiálu jsem našla pouze jeden výraz psaný oběma pravopisnými variantami, a to počestěné *špecle* a původní německé *spätzle*.

³⁰ JUNKOVÁ, B. *Internacionalismy v současné psané publicistice* (In: *Internacionalismy v nové slovní zásobě – Sborník příspěvků z konference Praha, 16. – 18. června 2003*. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, 2003), s. 110

4. Integrace a adaptace přejímek

Převzatý prvek cizího jazyka do češtiny se ne vždy integruje do slovní zásoby, mnohé z přejímek, které účastník komunikace použije, se stanou pouze jednorázovými, příležitostnými výpůjčkami a bývají v textu často označovány uvozovkami nebo kurzívou.

Výpůjčku integrující se do slovní zásoby češtiny poznáme podle toho, že se opakovaně vyskytuje v komunikaci.

Přejaté výrazy se přizpůsobují přejímajícímu jazykovému systému různými způsoby. Mravinacová³¹ hovoří o adaptaci ortograficko-ortoepické, morfologické a slovotvorněparadigmatické. Newerkla oproti tomu rozlišuje fonologickou, morfo(no)logickou a lexikální integraci slov do českého jazyka.³²

4.1 Adaptace ortograficko-ortoepická

Podle Mravinacové existují dva procesy, které se vzájemně ovlivňují, a to adaptace výslovnostní a pravopisná. Přejaté lexémy se přibližují češtině pravopisnou a výslovnostní podobou.

Tendence k pravopisnému a výslovnostnímu počesťování v současnosti není tak výrazná. Vyskytují se jak germanismy, které se přizpůsobily českému pravopisu, tak germanismy psané pravopisem původním, německým. Výjimečně se objevují germanismy, které se v tisku objevují v obou pravopisných variantách. Výslovnostní podoba přejímek je také často blízká spíše původní výslovnosti.

Pokud u přejatého slova zůstane původní podoba pravopisu, uživatelům jazyka to pomáhá rozpoznat výpůjčku, která není ještě zcela přijata do úzu. Pravopisně se adaptují nejčastěji slova, jejichž původní pravopisná podoba se od české příliš neliší. Pravopis se pak podle Mravinacové přizpůsobuje výslovnosti jednoduchými úpravami, například nahrazením hlásek nebo jednoduchých hláskových skupin, zjednodušením zdvojených hlásek. Jako příklad bych uvedla slovo *hobyfärer*, kde bylo odstraněno zdvojení „bb“ a písmeno „h“ z původního *Hobbyfahrer*.

³¹ MRAVINACOVÁ, J. *Přejímání cizích lexémů*. (In: MARTINCOVÁ, O. a kol. *Neologismy v dnešní češtině*. Praha: Ústav pro jazyk český, 2005), s. 190-210

³² NEWERKLA, S. M. *Sprachkontakte Deutsch-Tschechisch-Slowakisch*. Frankfurt am Main: Europäischer Verlag der Wissenschaften, 2004, s. 39-72

Grafická podoba slova často ovlivňuje i jeho výslovnost, což se projevuje rozkolísanou výslovností a vznikem výslovnostních variant. Existují různé varianty výslovnosti u přejatých slov z němčiny, například u slova *kulturmeister*, které je vyslovováno s dlouhým i krátkým vokálem „u“ – podle němčiny *kultúrmajstr* a počeštěně *kulturmajstr*.

K výslovnostním změnám se vyjadřuje i Newerkla.³³ Zabývá se fonologickým začleněním přejatých slov do českého a slovenského jazyka. Zkoumat problematiku fonologické integrace je komplikované, protože existují pouze písemné doklady integrovaných slov do češtiny, texty, slovníky nebo gramatiky. Kdy došlo k přejetí slova do jiného jazyka, se podle Newerkly dá zjistit zkoumáním hláskových změn obou jazyků. Němčina a čeština se dlouho vyvíjely v těsném kontaktu, což je patrné i při pozorování hláskového vývoje obou jazyků. Newerkla uvádí i příklady hláskových změn v českém jazyce, které jsou ovlivněny němčinou.

Mnohdy se však nedá podle první doložené zmínky v českých textech zjistit doba přejetí cizího slova. Stává se totiž, že slovo není písemně fixováno ihned po přejetí. Newerkla zmiňuje fakt, že přejatá slova jsou někdy přejímána paralelně z různých dialektů němčiny.³⁴ Jejich první písemné doklady totiž mají různé výslovnostní varianty, až postupem času se jedna z variant ustálí jako standardní. Některé přejímky navíc zůstávají v kontaktu s němčinou a v průběhu času mění svou výslovnost tak, aby byla bližší původnímu jazyku. Newerkla stejně jako Mravinacová tvrdí, že existují přejímky, které se výslovností přímo přizpůsobují češtině, pouze s drobnými grafickými změnami. Dále podle něj existují výrazy, které se asimilují nepřímě, výslovnostní změna je u nich nápadnější. Je zde zmiňována i disimilace (rozdružení) stejných nebo podobných hlásek v blízkých slabikách v hlásky s různou artikulací. Někdy během přejímání zaniknou souhlásky kvůli zjednodušení výslovnosti nebo kvůli vyvarování se uzavřeným slabikám. Konzonanty uvnitř slova se také mohou přemístit nebo může být do slova přidána nová hláska, vsuvka, opět pro zjednodušení výslovnosti.³⁵ Podotýkám, že v mnou zkoumaném materiálu se

³³ NEWERKLA, S. M. *Sprachkontakte Deutsch-Tschechisch-Slowakisch*. Frankfurt am Main: Europäischer Verlag der Wissenschaften, 2004, s. 40

³⁴ NEWERKLA, S. M. *Sprachkontakte Deutsch-Tschechisch-Slowakisch*. Frankfurt am Main: Europäischer Verlag der Wissenschaften, 2004, s. 41

³⁵ NEWERKLA, S. M. *Sprachkontakte Deutsch-Tschechisch-Slowakisch*. Frankfurt am Main: Europäischer Verlag der Wissenschaften, 2004, s. 57

nejčastěji vyskytují slova, která se výslovnostně podobají původní německé lexikální jednotce. Odlišují se ve většině případů pouze jednoduchými úpravami pravopisu.

4.2 Adaptace morfologická

Při morfologické adaptaci se mění forma přejímaného lexému, přizpůsobuje se pomocí tvaroslovných a slovtvorných formantů, kterými se v českém jazyce vyjadřují kategorie slovních druhů a další morfologické kategorie.

Přejímky se mohou integrovat do přejímajícího jazyka zcela nezměněně, jejich forma může být z hlediska morfologie původní. Podle Mravinacové³⁶ mezi taková přejatá slova patří výhradně nesklonné lexémy jmenného charakteru; slovesa se totiž vždy formují kmenotvorně a tvaroslovně.

Mravinacová uvádí příklady adaptujících se slovních druhů, o kterých se v této pasáži výkladu zmiňuji jen okrajově, více se jim věnuji v části 5. Připomenu jen, že adaptace substantiv probíhá podle zakončení v nominativu singuláru. Pokud substantivum náleží ke slovtvornému typu, který je již běžně přejímán, adaptuje se zcela automaticky. Jestliže substantiva obsahují internacionální morfém, při adaptaci je tento morfém adaptován do podoby používané v českém jazyce.

Morfémy jsou počešťovány většinou v počáteční fázi přejímání do jiného jazyka. Podle Mravinacové však existují i případy postupné adaptace, kdy je slovo přejato v původní podobě, ale až postupem času se v komunikaci objeví jeho jiná podoba.

Pочеšťování cizího lexému může probíhat také překladem jednotlivých lexikálních komponentů nebo morfémů, přičemž takto vznikají kalky a polokalky. Nutno podotknout, že mezi mnou zkoumanými germanismy se kalky ani polokalky téměř nevyskytují. V materiálu se objevila pouze jediná lexikální jednotka, a to *modlomat*, vzniklá podle německého *Gebetomat*, neboli kabina určená k modlení přímo na ulici nebo v obchodním centru. Z kalků jsem zaznamenala pouze spojení *sídelní kaše* podle německé *Siedlungsbrei*, což je urbanistický termín pro rychlé územní rozšiřování měst a vesnic, kdy jsou budovy stavěny bez ohledu na další budoucí zástavbu. Vyskytují se však hybridní složeniny, které nevznikly polokalkováním, např.: *echt-psycholog*, *fofrreakce*, *fofrrevoluce*, *echtpravicový*, *echtsocialistický*, *echtzelený*, *hochkarátový*.

³⁶ MRAVINACOVÁ, J. *Přejímání cizích lexémů*. (In: MARTINCOVÁ, O. a kol. *Neologismy v dnešní češtině*. Praha: Ústav pro jazyk český, 2005), s. 192

Některá jména zůstávají trvale neadaptovaná, nesklonná. Zajímavé je, že ve mnou zkoumaném materiálu se žádné nesklonné substantivum nevyskytuje, všechna slova jsou morfologicky adaptovaná.

Co se týče adjektiv, Mravinacová říká, že pokud jsou formována českými sufixy, nedají se jednoznačně považovat za adaptovaná.³⁷ Taková přídavná jména byla často odvozena od přejatých substantiv, ke kterým se vztahují formálně i významově. Pro adaptované cizí adjektivum tedy neexistuje v českém jazyce základové substantivum. Většinu přejatých slov v primární funkci adjektiv tvoří adjektiva nesklonná nebo s transformovaným cizím sufixem. Ve zkoumaném materiálu se adjektiva vyskytují minimálně, objevuje se nesklonné adjektivum *šebich* a sklonné *hajsavý*, pro něž základové substantivum v češtině chybí.

Jediným slovním druhem, který se českému tvarosloví přizpůsobuje bez výjimky, jsou slovesa. Jejich adaptace nikdy není postupná, bez morfologické změny by nemohla být v českém jazyce použita. V mnohých případech nerozlišíme, jde-li o adaptované cizí sloveso, nebo je-li sloveso v češtině derivované od přejatého substantiva. Například sloveso *šlusovat* by mohlo vzniknout ze substantiva *šlus* stejně jako z německého slovesa *schliessen*. Přímě adaptované cizí sloveso je pouze takové, ke kterému se nevyskytuje v české slovní zásobě přejaté slovo, ze kterého by toto nové sloveso mohlo být zformováno.

Newerkla oproti Mravinacové spojuje ve své klasifikaci adaptační proces morfo(no)logický a slovotvorný, o kterém se Mravinacová zmiňuje zvlášť. Podle Newerky³⁸ umožňují integraci německých přejímek do češtiny a slovenštiny právě slovotvorné struktury jednotlivých jazyků. Slova se přizpůsobují českému pořádku skloňování. Není pravidlem, že by struktura slova zůstala původní, často se mění podle slovotvorné struktury přejímající řeči. Příklady konkrétních sufixů, které se objevují u nových germanismů, uvádím v praktické části. Stejně tak se zmiňuji i o přejímkách, které zůstaly původní a začlenily se bez vyjádřené české koncovky. Mnohdy není adaptace koncové části slova nutná, přejímka se dá deklinovat podle češtiny i beze změny.

³⁷ MRAVINACOVÁ, J. *Přejímání cizích lexémů*. (In: MARTINCOVÁ, O. a kol. *Neologismy v dnešní češtině*. Praha: Ústav pro jazyk český, 2005), s. 196

³⁸ NEWERKLA, S. M. *Sprachkontakte Deutsch-Tschechisch-Slowakisch*. Frankfurt am Main: Europäischer Verlag der Wissenschaften, 2004, s. 58

4.3 Adaptační slovo tvorně paradigmatičká

Mravinacová považuje za tuto adaptaci proces, kdy se rozvíjí slovo tvorné vztahy přejatých lexikálních jednotek.³⁹ Tyto vztahy mezi sebou mohou mít jednotky přejaté do češtiny nezávisle na sobě i jednotky přejaté zároveň. Přejaté slovo se může vztahovat i k nově utvořené lexikální jednotce, která vznikla motivací tímto přejatým slovem. Existují i přejímky, které nemají žádný vztah k jiným lexikálním jednotkám. Často označují přejaté realie nebo je jejich užití omezeno na konkrétní komunikační oblast.

Čeština často přejímá lexikální jednotky vzájemně závislé, slovo tvorně spjaté. To znamená, že bylo přejato kupříkladu substantivum *ostalgie* a k němu později substantivum označující člověka, který ostalgií trpí: *ostalgik*.⁴⁰ Tento příklad dokládá tvrzení Mravinacové, která říká, že se běžně přejímají substantiva stejného paradigmatu společně.⁴¹

Přejatá substantiva bývají často základem pro odvození dalších substantiv nebo celých slovo tvorných řad. Jako příklad bych uvedla přejatý výraz pro německý automobil *trabant*, k němuž následně v češtině vznikla celá řada odvozenin jako *trabík*, *trabi*, *trabantolog*, *trabantista*, *trabantistka*, *trabanták*, *trabantóza* a další.

4.4 Adaptační lexikální

Přejímání lexikálních jednotek vysvětluje Newerkla jako proces lexikální.⁴² Zabývá se motivací začlenění přejímky do slovní zásoby jiného jazyka. Přejaté slovo se integruje lexikálně-sémanticky, přizpůsobuje se významově i stylisticky. Otázkou je také, proč bylo slovo přejato právě z určitého dialektu jazyka, proč nebyla přejata jiná varianta. Přejímky z němčiny do češtiny podle Newerkly nejsou jednotně motivovány, proto se dají klasifikovat pouze rámcově. Uvádí jednotlivé příklady sémantických oborů, se kterými přejímky tematicky souvisejí. Vzhledem k tomu, že udává obory související s germanismy

³⁹ MRAVINACOVÁ, J. *Přejímání cizích lexémů*. (In: MARTINCOVÁ, O. a kol. *Neologismy v dnešní češtině*. Praha: Ústav pro jazyk český, 2005), s. 203

⁴⁰ Otázkou je, jestli tyto výrazy nebyly přejaty současně. V neologickém materiálu je však *ostalgik* zachycen později.

⁴¹ MRAVINACOVÁ, J. *Přejímání cizích lexémů*. (In: MARTINCOVÁ, O. a kol. *Neologismy v dnešní češtině*. Praha: Ústav pro jazyk český, 2005), s. 204

⁴² NEWERKLA, S. M. *Sprachkontakte Deutsch-Tschechisch-Slowakisch*. Frankfurt am Main: Europäischer Verlag der Wissenschaften, 2004, s. 65

velice starými (od 10. stol.), nebudu zde klasifikaci uvádět, protože ve kterých oborech se nové germanismy v současné době nejvíce vyskytují, zmiňuji v praktické části. Lexikální přejímky se objevují jak v běžné komunikaci, tak v publicistice nebo v krásné literatuře.

4.5 Postintegrativní vývoj přejatých slov

I po zdomácnění dochází u přejatých slov k určitému vývoji, neboť se mění charakter přejímek podle jejich využití ve slovní zásobě. Některé se ze slovní zásoby přejímajícího jazyka postupem času úplně vytratí, některé se plně integrují a některé postupem času nabudou nového významu. Newerkla uvádí dva typy přejímek.⁴³ Prvním jsou přejatá slova označující cizí realitu (zboží, organizací, postojů, stanovisek, poznatků vědy atd.), která byla v českém prostředí doposud neznámá. Přejímky tohoto typu mají podle Newerkly největší šanci začlenit se do české slovní zásoby a udržet se v ní v původní podobě. Označují cizí realitu, takže bývají málokdy nahrazovány českým ekvivalentem.

Druhým typem jsou výrazy, ke kterým existují analogické dublety v českém jazyce, které jsou s přejímkou přibližně synonymní. Postupem času se však vyvíjí, mohou se například stát expresivními (germanismus *flaška* – v němčině znamená *Flasche* to samé, co v češtině *láhev*, *flaška* v češtině oproti tomu je výrazně expresivní).

Postupem času může být původní slovo používané v českém jazyce nahrazeno přejímkou. Často se tak stává kvůli prestižnějšímu vyznění cizího výrazu. České slovo se stane zastaralým a nahradí ho přejímka.

K tzv. negativní integraci dochází, když není přejaté slovo do české slovní zásoby stabilně začleněno. Ve zkoumaném materiálu se objevují jak slova, jež mají tendenci se trvale integrovat do českého lexika, tak výrazy okazionalní povahy, u kterých je možné, že se neobjeví v jiné souvislosti, než v níž je použil konkrétní novinář.

Slova přejatá do českého jazyka se v českém lexiku dále vyvíjejí bez ohledu na jejich postavení v původní německojazyčné slovní zásobě. Může docházet ke konkurenčnímu boji mezi přejímkou a jejím českým ekvivalentem a záleží jen na účastnících komunikace, který z výrazů budou opakovaně používat.

⁴³ NEWERKLA, S. M. *Sprachkontakte Deutsch-Tschechisch-Slowakisch*. Frankfurt am Main: Europäischer Verlag der Wissenschaften, 2004, s. 73

5. Význam a produktivita germanismů

Studovaný neologický materiál jsem pro přehlednost rozdělila do několika skupin. Na základě příslušnosti k jednotlivým slovním druhům demonstruji četnost a produktivitu přejímaných substantiv, adjektiv, adverbíí a sloves.

Jednotlivé germanismy kromě příslušnosti ke slovnímu druhu rozřazují podle jevů, které pojmenovávají. Přejímky se od sebe vzájemně liší svými konkrétními významy. Germanismy dále analyzuji z hlediska jejich expresivního příznaku, který je mnohdy dán povahou sufixu nebo výslovnostní podobou přejímky.

5.1 Nové substantivní přejímky

5.1.1 Životná maskulina – názvy osob a jejich charakteristika

Mezi substantivy rodu mužského životného se objevují jak výrazy tvořené sufixálně, tak slova s nulovým sufixem v prvním pádě, která však mohou být v ostatních pádech skloňována přidáním českého sufixu. Životná maskulina přejatá z němčiny představují především pojmenování osoby podle určité vlastnosti, nejčastěji jsou to právě substantiva bez přidaného českého sufixu, která se i bez sufixace dají v češtině skloňovat. Objevují se jak slova graficky adaptovaná, tak slova psaná původním německým pravopisem, nejčastěji se skloňují podle vzoru *pán*.⁴⁴ V mém materiálu se vyskytují také slova, jež patří do užitelského úzu, ale jsou excerpována až nyní. Materiál totiž takovými výrazy vyplňuje mezeru mezi vznikem lístkového archivu a rokem 1991.

Zkoumaný materiál obsahuje životná maskulina: *hobyfärer* – „jezdec nebo řidič, pro něhož je řízení koníčkem“ („Kvalita pole evropských závodů však obrovsky stoupá. „V Německu i Rakousku jezdí dvě stovky borců, ale pozor, žádní hobyfářeři,“ porovnává.“ Tachovský deník, 4. 5. 2007); *wunderkind* - „zázračné dítě“ („Nakonec, chce to trochu vlastní invence, stačí odřezat v playlistu balast a zbude vám materiál na velmi slušné EP. Není to tak poslední dobou se všemi hiphopovými deskami? Od rok odkládané desky londýnského wunderkinda ale máme právo očekávat víc.“ Reflex, 12. 7. 2007); význam slova *špílmachr* je generalizován a označuje jakéhokoli tvořivého, dovedného člověka („Rakouský špílmachr//Dichand čte v konkurenčním listu článek napsaný o jeho osobě.“

⁴⁴ Výjimkou je výraz *fára* skloňovaný podle vzoru *předseda*.

Mladá fronta Dnes, 18. 6. 2010)⁴⁵; *švajnsmekr* je slovo okazionální, jež se dá přeložit jako „milovník prasat“ („Paní uvaděčka v našem divadle se mile překlá: ‚Pane Drábek, ta vaše knížka není pro každého, ta je jen pro švajnsmekry!‘ Hmm, vegetariáni mě zřejmě nepochopí...“ Reflex, 24. 11. 2011); výraz *švenkr* vznikl ze substantiva *švenk*, jež označuje prudký pohyb kamerou, *švenkr* je „osoba, která kamerou pohybuje“ („Zatím poslední Passerův film Nomád, který točil se Sergejem Bodrovem v Kazachstánu, právě startuje ve Státech. ‚Každý film je jiný, ale filmaři jsou stejní všude na světě,‘ shrnuje své mezinárodní zkušenosti. ‚Třeba švenkři bývají elegantní svůdci žen, produkční zase trpí úzkostí a nadváhou,‘ směje se.“ Mladá fronta Dnes, 5. 3. 2007); *geschenk* je „turista“, doslovný překlad tohoto slova je „dárek“, je to tedy výraz použitý v kontextu policejního zásahu přeneseně („Policisté ze speciálního týmu Kapsa na odhalování pouliční kriminality mají další úspěšný zásah. Převlečení za turisty korzují denně pražskými ulicemi, rozhlížejí se, tipují si potenciální pašíky (pachatele), sledují je klidně hodinu, a když vycítí, že chtějí ‚udělat‘ nějakého geschenka (turistu), zasáhnou.“ Magazín Dnes + TV, 24. 7. 2008); *fára* označuje zkušeného řidiče („Mně se zdálo divný, že by najednou takovej ‚fára‘ jako ty zapomněl jezdit rychle. Co myslíš, šlo by vůbec něco takového, aby člověk z roku na rok zpomalil?“ Motohouse, 2004).

Maskulina životná dále označují příslušnost osob k určité skupině lidí nebo k národu. Tato pojmenování bývají tvořena přidáním sufixu **-ák**, jenž dodává slovům expresivní příznak. Výjimečně se objevuje výraz s nečeským sufixem, jenž také označuje příslušnost osoby ke skupině lidí sdílejících společné přesvědčení nebo zájem. Výraz *dojčland'ák* pojmenovává obyvatele Německa – Deutschland („Fífa jen mrkal, když si to k němu do pokoje přifařil dojčland'ák, kterež narušoval jeho revír celejch deset dní, a začal si na rozloučenou povídat.“ Facebook, 24. 6. 2011); *endérák* je „obyvatel bývalé NDR – Německé demokratické republiky“ („Chruščov považoval Kennedyho za nezkušeného mládence se slabým charakterem (a ještě to chvíli potrvá, než bude vyveden z omylu). Z prezidentovy opatrné reakce na nové regule (týkaly se jen ‚Endéráků‘) vyvodil, že může přitvrdit také jinde.“ Mladá fronta Dnes, 12. 8. 2011); *eneserák* je „obyvatel bývalé NSR – Německé spolkové republiky“ („Stojíte u zbytků té zdi a napadá vás, že je to dobrý postřeh. Neboť důvodem stavby berlínské zdi byla skutečnost, že takzvaní endéráci houfně odcházeli stát se ‚eneseráky‘. Což zejména kvůli jevu zvanému odliv mozků bylo nejen pro

⁴⁵ Výraz *špilmachr* je uveden v NASCS s oborovou charakteristikou sport. publ.

vůdce NDR, ale i pro celý moskevský blok nepřijatelné.“ Mladá fronta Dnes, 9. 11. 2009); výrazem *ostalgik* rozumíme člověka, který teskní po době komunistického režimu („Po velmi vzácné chvílce sebekritiky Egon Krenz překvapuje prohlášením, že nepatří do početného houfu ‚ostalgiků‘, kteří v tzv. nových spolkových zemích teskní po návratu starých časů.“ Reflex, 19. 11. 2009).

Posledním typem životných maskulin jsou substantiva pojmenovávající osobu podle jejího zaměstnání. Radím sem i výraz *gastarbeiter*, jenž je původním označením pro dělníka pracujícího v cizině, v neologickém materiálu se však objevuje s novým přeneseným významem: *gastarbeiter* („Zřejmě nikdy se nestane, aby národní tým vytvořili převážně naturalizovaní Češi. Zato současná jednadvacítka Švýcarska právě na tohle sází a třeba Němci s legií ‚gastarbeiterů‘ získali bronz na loňském mistrovství světa.“ Mladá fronta Dnes, 22. 6. 2011); *kulturmeister* označuje „znalce či odborníka na kulturu“ („Kaplického chobotnice stěží bude stát na Letné. Radní jí tam dali místo, kulturmeister Jehlička přislíbil peníze, ale nebude.“ Týden, 7. 1. 2008).

5.1.2 Neživotná maskulina

5.1.2.1 Abstrakta

Mezi neživotnými substantivy mužského rodu přejatými z němčiny se vyskytují výrazy přejaté jako existující německá slova (*mobilheim, parkplac, blutrauš, štendr, kurzarbeit, kulturkampf, eintopf, štamtyš, lauf, abschlag*) i slova odvozená (*hochštaplerismus, štýlek*). Převažují abstrakta označující názvy vlastností, dějů nebo stavů, až na výjimky skloňované podle vzoru stroj (*blutrauš, štamtyš*) se všechna neživotná abstrakta skloňují podle vzoru hrad. Výraz *blutrauš* značí „opojení krví“ („Blutrauš. Ten termín vnesl před desítkami let do hlav svých žáků legendární psychiatr Vladimír Študent. Mínil tím emoční stav, jakési oslnění krví, které vrah zažívá.“ Magazín Dnes + TV, 4. 8. 2011); *kulturkampf* označuje význam „souboj kultur“ („Skupina Klausových spolupracovníků a příznivců, především Ladislav Jakl, Jefim Fištejn a Marek Loužek, vycítila příležitost roztočit kola ‚kulturkampfu‘, ve kterém dodnes s velkým zaujetím a radostí prosazují, kdekoli to jde, ‚klausovské myšlenkové schéma‘.“ Hospodářské noviny, 26. 7. 2005); *strefpunkt* chápu jako kompromis, slovo je inspirované německým *Treffpunkt*, tedy „místo setkání“ či „průsečík“ („Dneska se snad nezrodil ten, co by zůstal na ocet. Seznamek je hafo a v pracovním čase se dá taky občas někdo sbalit. To pro mě není ale ideální strefpunkt.“ Ona Dnes, 1. 8. 2011); *kurzarbeit* je přejaté označení pro

„zkrácenou pracovní dobu“ („Některé z firem závislých na japonských dodávkách dokonce již zvažují zavedení takzvané kurzarbeit. Tedy systému, který se v Německu osvědčil v době nedávné ekonomické krize a který umožňuje firmám pozastavit výrobu, aniž by své zaměstnance propustila. Část mezd pak proplácí stát.“ Lidové noviny, 25. 3. 2011); *hochstäplerismus* je ekvivalentem pro hochstäplerství, tedy „podfuk“ („Představme si, že novopečení šéfové resortů namísto řešení dilemat, před nimiž nestáli nikdy v životě, kádrují, známkují a vyměňují podřízené. To je vidina chaosu a všudypřítomného hochstäplerismu.“ Mladá fronta Dnes, 10. 3. 1998); *eintopf* je „jídlo z jednoho hrnce“, použité v přeneseném významu jako „směsice“ („Za eintopf považují tenhle pokus o informovaný odsudek. Zvláště když přišel právě v týdnu po konferenci Welt Psychedelik Forum, která proběhla o víkendu v Basileji a které se mimo jiné účastnil Stanislav Grof. Mám vážné pochybnosti o tom, že se tam sešla jenom parta přestárlých hippíků, co by si rádi udělali jméno na byznysu s duchovnem.“ A2, 30. 4. 2008); *lauf* znamená „dálkový běh na lyžích“ („Dálkové běhy na lyžích, takzvané laufy, jsou oblíbené všude na světě. Na mnohých se přitom potkávají profíci s ‚hobíky‘, jak lyžařským amatérům přezdívací organizátoři české série SkiTour.“ In Magazin, 7. 12. 2011); *stráf* je označení pro „záznam o dopravním přestupku“ („Pasažérům, řidičům, chodcům a cyklistům často škodí příliš vysoká rychlost, kdežto u policie škodí pomalost. Šofér mnohdy ani neví, že se dopustil přestupku, že už má štráf.“ Mladá fronta Dnes, 12. 7. 2008); *abschlag* je pojmenováním pro první odpal v golfu („Tlak je každý čtvrtek ráno, když se jde na abschlag (první odpal). Každý je trošku nervózní, projeví se adrenalin. Samozřejmě bych doma chtěl vyhrát. Posledně na Karlštejně vyhrál Bernhard Langer, i když jsem hrál dobře.“ Mladá fronta Dnes, 1. 7. 2009); výraz *štamtyš* označuje „pravidelné setkání“ („Hans Klimasch ze St. Oswaldu dal podle zprávy v listu OÖR před rokem dohromady ‚štamtyš‘ občanů z Mühlviertlu a jižních Čech, kteří mají zájem o výměnu zkušeností a poznatků. Od té doby se setkávají každou druhou sobotu v měsíci, většinou v Kaplici. Tentokrát však zavítali do St. Oswaldu a třináctý ‚štamtyš‘ bude příští měsíc v Rainbachu.“ Listy Strakonicka, 20. 10. 2005).

5.1.2.2 Konkréta

Mezi neživotnými maskuliny se objevují také konkréta označující názvy věcí. Všechna jsou skloňována podle vzoru hrad: *parkplac* je expandující výraz pro „parkoviště“ („V Praze je typickým příkladem Malostranské náměstí. V minulosti zde bývalo ledacos -

pranýř, šibenice, trh, socha maršála Radeckého - dneska parkplac.“ Mladá fronta Dnes, 17. 5. 2011); *štýlek* pojmenovává „útlou nožičku u sklenice či kalichu“ („Spodní část kalichu je vyplněna svislými řezy. Kalich plynule navazuje na tzv. štýlek (nožku), který je vybroušený do charakteristického šestihranu a je ukončen hladkým kulatým dýnkem.“ Dům & bydlení, 8. 6. 2011); *vlies* je „druh textilie určené pro stavební účely“ („První umožňuje vytvořit pohled beze spár nebo předsazenou stěnu velkoformátovými deskami. Jde o sádkartonové perforované desky opatřené na zadní straně akusticky účinnou textilií - tzv. vliem.“ Dům & bydlení, 30. 6. 2010); *kinderhotel* je hotel uzpůsobený tak, aby v něm mohly být ubytovány rodiny s dětmi („Tenhle resort se snaží přiblížit v Rakousku a Itálii tak oblíbeným kinderhotelům. Je vybavený speciálně pro děti: mají tu dětské postýlky, vysoké židličky, ohrádky, zábrany u schodišť...“ Mladá fronta Dnes, 27. 5. 2011); *mobilheim* je ekvivalentem pro „mobilní dům“ („Přivezou vám ho na zahradu a můžete bydlet. A levně. To jsou důvody, proč se čím dál více lidí zajímá o bydlení v mobilních domech, jinak také ‚mobilheimech‘. Dnes už to nejsou jen domy na kolečkách, ale i typy menších, levnějších domků, které se dají převážet na nákladním autě.“ Hospodářské noviny, 14. 12. 2011); výraz *grosssiedlung* znamená „velké sídliště“ („Tamní výroba optických přístrojů ale prosperuje, město vzkvétá, o byty je teď nouze. ‚Dnes litují, že bourali až moc radikálně,‘ vykládá Grunze jeden z postřehů ze své cesty po německých ‚grosssiedlungách‘. Obecně se podle něj v německých městech bourá stále méně.“ Respekt, 12. 12. 2011); slovo *štendr* označuje „věšák“ („Její⁴⁶ kolekce s názvy Chelsea Set, Swinging London a ručně pletená Viva - viva patřily mezi nejžádanější. Její minisukně vyvolávaly pokaždé palcové titulky v tisku a to byla senzační reklama! Nové věci ze štendru mizely během dne.“ Mladá fronta Dnes, 31. 5. 2007); výraz *knackebrot* pojmenovává druh křehkého chleba, je to slovo patřící do dřívějšího uživatelského úzu, zachyceno je však spolu s ostatní slovní zásobou pojmenovávající druhy jídel až během posledního desetiletí („Doporučit se dají celozrnné křehké chleby, takzvané knackebroty.“ Mladá fronta Dnes, 28. 1. 2011).

⁴⁶ RN: anglické návrhářky Mary Quantové

5.1.3 Feminina – názvy věcí, vlastností a činností

5.1.3.1 Konkréta

Substantiva rodu ženského nejčastěji představují konkréta. Vyskytují se mezi nimi germanismy odvozené sufixem **-ka** (*koštovačka*), jež nesou expresivní příznak. Přejímky náležející do této skupiny pojmenovávají věci, organizace nebo skupiny lidí. Všechna feminina jsou skloňována podle vzoru žena, pouze jedno je neskloňné – *šlemgruppe* označující „mládež, která se ráda baví“, podle německého schlemmen – hodovat („Kdekoli... ať je to Jindřichův Hradec, kde zakázali ošklivým holkám chodit ven, Český Krumlov, kterej je nejhezčím městem světa, ale nikomu to necpe, nebo ‚Budějce‘ - město sportu, zábavy a ‚šlemgruppe‘, jak si říká místní mládež, když se baví.“ *Magazín Víkend*, 25. 6. 2011). *Koštovačka* je „malá sklenička na koštování vína“ („Čejč, Kobyly, Nosislav, Traplice, Břeclav, Miroslav, Valtice, Sokolnice... Co mají tyto obce ze všech koutů jižní Moravy společného? Víno a sobotní košt. Na nadcházející víkend je jich opravdu připraveno nepřeberné množství a v podstatě kdekoliv vám do ruky strčí koštovačku. Třeba v Traplicích se začíná ochutnávat již v 9.30, jinde až po 13. hodině.“ *Mladá fronta Dnes*, 29. 2. 2012); *bundesrepublika* je označením pro Spolkovou republiku Německo („Ponecháme-li stranou specifický případ disentu v totalitárních státech, musíme konstatovat, že se podle Sartrova vzoru i v poválečné bundesrepublice etablovala výše uvedená tradice. V Adenauerově éře převzali roli etické autority s mladickou vervou Martin Walser a Günter Grass.“ *A2*, 13. 9. 2006); výraz *špicfazona* pojmenovává část oděvu „ostrého střihu“ („Dámské sako celopodšité, zapínané na 2 knoflíky, klopa špicfazona. Boční kapsy šikmé výpustkové s patkou. Zadní díl se středovým švem bez rozparku.“ *Mladá fronta Dnes*, 16. 9. 2010); *voškuchle* znamená „prádelna“ („Jen když byly menší, tak občas nerozuměly, co jim kdo říkal. Jelikož já se snažím s nimi mluvit spisovně a na Moravě se používají výrazy, které prostě neznaly - voškuchle (prádelna), šufánek (naběračka), erteple (brambory), nekecé (nepovídej) a podobně.“ *Mladá fronta Dnes*, 25. 8. 2011).

5.1.3.2 Abstrakta

I abstrakta ženského rodu využívají sufix **-(č)ka**. Tato slova nabývají expresivního významu. Objevují se výrazy jako *jódlovačka*, *fofrovka*, *šajtlíčka* či *koštovačka*, která se v jiném významu řadí i mezi konkréta. Abstraktní feminina označují názvy činností. *Jódlovačka* je názvem pro písničku, v níž zpěvák jódluje („Ne vždy také písničkám sedne nové aranžmá. Třeba z Kláry kapela udělala jódlovačku s přízvukem na druhou dobu. A

působí, že muzikanty (až na bubeníka) to snad už ani moc nebaví.“ Mladá fronta Dnes, 4. 5. 2011); *fofrovka* je „činnost, která je provozována v krátkém časovém úseku“ („Kratší služby jsou pro ženy rizikovější, protože musejí obsloužit více zákazníků, aby si vydělaly sumy, na které jsou zvyklé. Navíc hodinová služba zahrnuje i omytí zákazníka, na které v půlhodině není čas, a je to tedy méně hygienické,“ přibližuje ne tak zřejmá zákoutí sexbyznysu Lucie Šídová z Rozkoše bez rizika. Také pánové vycházejí při ‚fofrovkách‘ zkrátka: zatímco v rámci hodinového servisu býval čas i na ‚obyčejné popovídání‘, při půlhodině na řeči nezbyvá čas.“ Týden, 7. 2. 2011); *koštovačka* označuje „ochutnávání, koštování vína“ („I když vás nemůžeme pozvat na vinobraní, přesto alespoň na zajímavou koštovačku. Ondřej Kuřík z Nové Paky totiž chystá pravidelné ochutnávky moravských vín například v packé městské knihovně.“ Jičínský deník, 23. 8. 2011); výraz *šajtlička* je zdobnělinou k výrazu *šajtle* užívanou ve sportovním slangu, znamená „fotbalový kop s falší“ („Luděk Stracený dokázal, že neztratil čich na góly. V pravou chvíli se nachomýtl ke zmatkům v Liberecké obraně a zaznamenal druhý úspěch v sezoně. ‚Byla to taková Robertovka Carlosovka, šajtlička.‘“ Sport, 8. 11. 2005); *kurvaštelung* („Kurvaštelung = poloha prostitutky při výkonu povolání :D.“ Facebook, 19. 12. 2011).

5.1.3.3 Názvy jídel

Mezi germanismy ženského rodu se vyskytují výrazy pojmenovávající druhy jídel. Jsou mezi nimi jak slova pravopisně adaptovaná, tak původní. Objevují se zde slova pomnožná (*špecele*, *spätzle*) či slovo s nejasným rodem (*rösti*), při jehož charakteristice se ovšem kloníme k tomu, že jde o femininum. V materiálu je zaznamenáno jedno zkratkové slovo *josta* vzniklé z německých *Johannisbeere* a *Stachelbeere* (rybíz a angreštu): *josta* („Josta má trochu méně vitamínu C, takže není tak kyselá jako rybíz a ani tak chlupatá jako angrešt, a dá se tedy pojídat s relativně malým sebezapřením.“ Respekt, 1. 8. 2011); *spätzle* s grafickou variantou *špecele* jsou „druh německých těstovin“ („Jako polotovar seženete i *spätzle*, speciální těstoviny podobné haluškám, které lze doma servírovat se sýrem nebo zelím a pořádnou dávkou smažené cibulky.“ Mladá fronta Dnes, 1. 6. 2007; „V předkrmech je tu pozoruhodný hovězí sulc (osvěžení od českého, obvykle vepřového) se šalotkou a dýňovým olejem za 125, sýrové špecele se salátem nebo fličky se zelím za 95.“ Reflex, 10. 3. 2011); *jägeršpecele* jsou „lovecké špecele“, přidává se do nich špek nebo slanina („Z rádia stále častěji znějí táááhlé makaróóónské odrhovačky. Nezvratně opouštíme svět *jägeršpeclí* a *rindsuppen*, kde je všechno *quadratisch-praktischgut* a

každým dalším tunelem, který nás vdechne, propadáme do chaotické Itálie.“ Magazín Dnes + TV, 9. 2. 2012); *rösti* je pokrm připravovaný ze strouhaných brambor, které se následně opečou (z německého *rösten* – opékat), je podobný bramboráku („Máslu rozpalte v nepřilnavé pánvi, pomocí lžice do něj klad'te vždy čtvrtinu bramborové směsi a rozetřete na placičku. ... Jednotlivé porce masa přelijte na talíři šťávou a podávejte s bramborovými rösti.“ *Apetit*, 2009).

5.2 Nové adjektivní přejímky

Podle Mravinacové⁴⁷ nelze relační adjektiva formovaná českými sufixy jasně pokládat za slova adaptovaná z němčiny, protože se vztahují k již přejatým substantivům. Adaptovaným přídavným jménem je s jistotou pouze výraz, pro nějž neexistuje v češtině základové substantivum (*hajsavý*, *šébich*).

V materiálu se vyskytují převážně adjektiva odvozená od již existujících substantiv přidáním sufixu či prefixu (*vliesový*, *ostalgický*, *oštulpnovaný*, *štamgastský*) nebo odvozená od sloves (*štosovatelný*). V neologickém materiálu jsou zaznamenána také adjektiva *bundesrepublikánský*, *dederonský*, jež patří do uživatelského úzu, ale jsou excerpována ze stejného důvodu jako substantiva až nyní. Mezi adjektivy převažují výrazy graficky adaptované. Vyskytují se zde jak adjektiva sklonná, tak nesklonná, označují příslušnost člověka k určité skupině lidí, nebo jeho vlastnost či vlastnost (stav) věcí. Adjektivum *šébich* vzniklo z německého *schäbig* – ošuntělý, odřený („Pamatuji si, jak postavili Palác kultury a měli tam hrát představitelé všemožných žánrů. Přišli tam rockeři s mastnými vlasy v šébich oblečení, prohlídli si ten palác a řekli: Tady my nebudeme hrát. Já ale hrát chtěl.“ *Magazín Víkend*, 24. 9. 2011); výraz *štamgastský* se vztahuje k substantivu *štamgast* a označuje věc, která patří stálému hostu („Cesta tankového piva až na váš štamgastský stůl ale zdaleka nekončí tím, že ho do vaší oblíbené hospody přivezou cisternou. Do půllitru ho totiž musí výčepní správně načepovat a také se musí dobře starat o pivní trubky.“ *Pátek Lidových novin*, 31. 12. 2009); *oštulpnovaný* znamená „nosící štulpny“, což jsou punčochy bez chodidel nosívané při sportu („Vždycky jsem nesnášel náměstí ucpaná zuřivými fanatiky, skandujícími: Alláh, Alláh, Duce, Duce, Šaron, Šaron, Češi, Češi a nesoucími na ramenou někoho jen proto, že se chtěl nechat s mučednickou

⁴⁷ MRAVINACOVÁ, J. *Přejímání cizích lexémů*. (In: MARTINCOVÁ, O. a Kol. *Neologismy v dnešní češtině*. Praha: Ústav pro jazyk český, 2005), s. 196

vidinou ráje roztrhat dynamitem v plném školním autobuse nebo že dokázal nejlíp ze všech dopravit klackem kus pryže do klece zapuštěné v ledu. Kdy naposled uspořádal dav s pěnou u úst ovace chirurgům, kteří transplantovali pacientovi najednou srdce, ledvinu i játra za roční plat rovnající se týdenní mzdě oštulpnovaného negramoty v kopačkách?“ Mladá fronta Dnes, 4. 4. 2009); přídavné jméno *ostalgický* mohlo vzniknout buď ze substantiva *ostalgie* - „stesk po době komunismu v bývalé Německé demokratické republice“ nebo ze substantiva „ostalgik“ – „člověk tesknící po tomto režimu“ („Zdá se, že bude nutné na internetu postavit virtuální Berlínskou zeď, aby se v zápětí mohla s radostí, nadšením a opravdovým pochopením bourat. I po deseti letech po svém zániku je Německá demokratická republika stále živá. ... Soudný a nezkalený ostalgický pohled nabízí i stránky na adrese members.tripod.com/~jroloff/ostalgie.htm, uváděné informace doplňují i propagandistické písně a hymny východoněmeckých organizací.“ Internet měsíčník, 1. 4. 2000); *vliesový* je „vyrobený z *vliesu*“ („Co budete potřebovat... vliesové tapety (= tapety z netkané textilie)//lepidlo určené pro tento druh tapet//štětku pro nanesení lepidla //metr//vodováhu//tapetovací kartáč//pryžový váleček//kbelík“ Vítejte doma, 25. 8. 2005); *bundesrepublikánský* – „vztahující se ke Spolkové republice Německo“ („Národ s vlastním sebeurčením, nebo jen osm miliónů německy mluvících obyvatel malého státu, na který se po první světové válce scvrkla mnohonárodní monarchie? Jak vidí bundesrepublikánští Němci Rakousko a jeho obyvatele dnes?“ Reflex, 27. 10. 2005); *dederonský* znamená „vztahující se k DDR (Deutsche Demokratisches Republik – Německé demokratické republice“ („První žena v čele vlády spolkového Německa a nejmladší z kancléřů: na vlnách sjednocování se Angela Merkelová z ‚dederonské‘ akademie věd dostala na špici politiky. Naše země umí víc! Vaše práce se musí zase vyplácet! Pracovní místa! tvrdily partaje.“ Týden, 29. 9. 2009); adjektivum *štosovatelný* se nevztahuje k substantivu, je odvozené od slovesa *štosovat* („Je to sice klasická ikona designu 50. let, ale lépe se cítím v obyčejném křesle Thonet z ohýbaného dřeva nebo ve štosovatelném křesle Anonima od Firmy Castelli.“ Lidové noviny, 31. 5. 2008); přídavné jméno *hajsavý* je motivované německým „heiß – ožehavý, háklivý“ („To nějak hrotíš, ne? Před týdnem tu v parku znásilnili ‚bílé‘ holku a tos nijak nekomentovala.“ „Tak to jsem nevěděla, že jsi takový hipík. Jasně že ne všechn zločin mají na svědomí Cikáni - teda Romové, když jsi tak hajsavej - ale pořád jich krade většina.“ „Děláš, jako by ses osobně znala se spoustou Romů a mohla to posoudit.“ Mladá fronta Dnes, 5. 10. 2011).

5.3 Nová přejatá adverbia

Příslovce nejsou slovním druhem, který by byl mezi přejímkami z německého jazyka produktivním. Jedno je excerptováno z komunikace germanistů na sociální síti Facebook. Nevylučuji, že materiál obsahuje více přejatých příslovčí, během svého výzkumu jsem vyexcerptovala pouze jedno: adverbium *idiotensicher* znamená „primitivně, jako pro blbce“ („Míša: Pietismus [lat. pietas - zbožnost, mravnost, poctivost] reformní hnutí v protestantismu 17. a 18. st., ovlivněné angl. puritanismem a Lutherovým učením, zaměřené proti ustrnutí protestantské ortodoxie v institučních a dogmatických otázkách. Nerozumim!! | Lukáš: Že by to byly zbožnost, mravnost, poctivost? | Míša: Bingo! Ale ty bys mi to hnutí mohl přiblížit trošku idiotensicher, ne??“ Facebook, 15. 1. 2012); *šulnul* se dá vyjádřit jako „tak akorát“ („O kolik vám klesly tržby? | Bohudíky, prozatím se držíme ‚šulnul‘, jak se říká, ale jak dlouho to potrvá, nevím. Myslím, že to horší teprve přijde, že roky 2012 a 2013 budou hodně těžké.“ Mladá fronta Dnes, 28. 11. 2011). V neologickém materiálu se vyskytují adverbia motivovaná názvy německých hudebních skupin nebo vlastními jmény, o nichž se zmíním ve zvláštních kapitolách.

5.4 Nové slovesné přejímky

Ani nových sloves se nevyskytuje tolik jako nově přejatých substantiv. Přesto jsou stále přejímána, některá z nich byla zachycena až v roce 2012. Převažují mezi nimi slovesa třetí třídy, časovaná dle vzoru „kupovat“, pouze jedno přináleží ke třídě čtvrté a je časováno dle vzoru „prosít“ (*schreibit*). Sloveso *štosovat se* se objevuje ve dvou významech: *štosovat se* jako „předhánět se, pošťuchovat se“ („Ďuričko se s Václavem Kočkou starším furiantsky štosovali, kdo má v kapse milion. U stolu jsem s nimi seděl já, moje manželka a Ďuričkova těhotná přítelkyně Lenka.“ Lidové noviny, 11. 10. 2008) nebo ve významu „vrstvit se“ („V prosinci začalo sněžit a život v celé zemi se rázem zastavil. Zastavila se i Praha, tedy alespoň doprava. V kolonách stála auta, na kolejích se štosovaly tramvaje, stejně dopadly vlaky. Kde dopadla vložka, tam se nic nehnulo.“ Mladá fronta Dnes, 2. 12. 2010); sloveso *wachtovat* znamená „hlídkovat“ („Můžeme ho bojkotovat, zkoušet vše možné, ale pokud se díky štěstí a své politické šikovnosti udrží, tak bychom s ním museli mluvit. Jaké jsou jiné možnosti? Odstranit? To jednak není pokryto žádným mandátem, a navíc by tam vojáci museli vpochodovat. A to děkuji pěkně... Ono se řekne ‚wachtovat‘, ale stát tam pak celou noc! Proto já jsem nikdy neřekl, že Kaddáfí musí

zmizet.“ Hospodářské noviny, 23. 3. 2011); *himlovat* znamená nadávat⁴⁸ („Meteorolog v televizi předpovídá špatné počasí. Déšť. Sedláci ještě himlují, že nepřišel zrovna vhod, přede žněmi...“ Mladá fronta Dnes, 3. 7. 1998); *eklhaftovat se* je totéž co „hnusit se, být někomu odporné“ („Kvalitní antikoncepční pilulky nebyly, z těch nekvalitních se holkám dělávalo zle. Kondomy a pesary se nám eklhaftovaly, povalovávaly se v křovích po parcích a malým dětem se muselo vysvětlovat, že to jsou prasklé a špinavé nafukovací balonky a že jim raději koupíme červený, zelený a žlutý.“ Ona Dnes, 25. 5. 2009); sloveso *schreibit* vzniklo z německého „schreiben“, tedy „psát“ („Při takové pěkné hudbě... To se to schreibí v němčině úplně samo...“ Facebook, 6. 2. 2012).

5.5 Pojmenování vzniklá dle názvů německých produktů, společností a skupin

5.5.1 Germanismy motivované názvy automobilových značek

Přejímky vzniklé podle názvů jednotlivých německých automobilových značek jsou nejproduktivnější skupinou pojmenování v této části. Existuje jich celá řada, vybírám proto reprezentativní vzorek.

Podle některých názvů automobilových značek vznikají celá slovotvorná hnízda, např. dle značky automobilu Trabant německého výrobce Sachsenring, z níž vznikly výrazy: *elektrotrabant*, *e-trabant*, *trabi*, *trabík*, *trabanták*, *trabantista*, *trabantistka*, *trabantolog*, *Trabantiáda*, *trabimanie*.

Výrazy *elektrotrabant* a *e-trabant* jsou synonymní: *elektrotrabant* („Elektrotrabant, který byl představen na letošním frankfurtském autosalonu. ‚Fuj!‘ komentují to pravověrní trabantisté.“ Reflex, 15. 10. 2009); *e-trabant* („Nepůjde však již o zapáchající auto s dvoutaktním motorem. ‚E-trabant‘ má pohánět elektromotor a bateriím budou dodávat energii střešní solární panely.“ Mladá fronta Dnes, 22. 8. 2009); *trabi* či *trabík* jsou expresivními variantami názvu automobilu Trabant („Je to pro mne srdeční záležitost,“ komentuje Michal Kotek fakt, že v době, kdy je trh přesycen různými druhy značek automobilů, on investuje a šlechtí svého trabi.“ Listy Strakonicka, 19. 11. 2005); („Jsou srazy, které jsou pořádané s chutí a s láskou k trabíkům, ty považuji za dobré, ale na druhou stranu jsou srazy, které pořadatelé organizují např. kvůli našim západním sousedům, o těch nemá moc cenu se zmiňovat,“ říká T. Přívozní.“ pubweb.cz, 2. 4. 2007); *trabanták* nebo *trabantista* je řidič nebo majitel Trabantu („Jak říkáme my trabantáci, to je

⁴⁸ Vzniklo nejspíše podle zaklení „Himmelherrgott“

trabantóza, ze který už se nedá vyléčit.“ vyslTV Nova, 5. 11. 2007; „Trabantisti jsou lidé, kteří trpí vážnou chorobou - trabantózou,‘ stavem, kdy Trabant se pro ně stává členem rodiny a nedají na něj dopustit.“ pubweb.cz, 2. 4. 2007); *trabantóza* neboli *trabimanie* je láska těchto řidičů k Trabantu („Některá auta ještě slouží k dopravě, ale mnohá se stala předmětem recese. Také já patřím mezi lidi nemocné ‚trabantózou‘. Jako vojákovi mi trabanta půjčoval bratr a vzbudil ve mě neutuchající vášeň,‘ řekl Kotek.“ Aha! 23. 10. 2006; „Zdaleka ovšem není ve své fixaci na plastový vůz osamocen. Jeho kolegové s chutí hovoří o postižení trabantózou či trabimanií. Podle jednoho z provozovatelů stránek www.trabi.me.cz, Michala Kotka, je aktivních trabantistů v Česku několik stovek.“ Reflex, 15. 9. 2005); *trabantolog* je „člověk zabývající se automobily značky Trabant“ („Stranou jdou vtipy, pochybnosti o bezpečnosti, natož zkazky o tom, že dvojtakt smrdí! ‚To jsou jen pomluvy,‘ říká jeden z předních českých trabantologů Pavel Křovák z Plzně - další ukázka toho, že kdo má dnes v garáži trabanta, žije pro něj se vším všudy.“ Magazín Dnes + TV, 21. 10. 2004); *Trabantiáda* je „setkání všech trabantistů a výstava jednotlivých automobilů“ („To byl ‚hukot‘! Před nákupní centrum v pražských Letňanech se sjely desítky legendárních východoněmeckých trabantů. Konala se tu totiž už osmá Trabantiáda.“ Aha!, 23. 10. 2006).

Mezi nejčastější značky, které se stávají motivanty pro přejímky, jsou Volkswagen Golf, Volkswagen Passat, Porsche, Mercedes Benz či Opel. Objevují se zde také slova vzniklá podle české výslovnosti německých zkratk - *beemváček* podle názvu výrobce automobilů Bayerische Motoren Werke AG – BMW: („Baarová doslova vyprávěla, jak přijela do dvora kancléřství se svým novým, malým, ale elegantním sportákem BMW, byla na své autíčko moc pyšná. Ve dvoře kancléřství však parkovaly mohutné a hřmotné limuzíny, vedle nichž se její bílý beemváček jakoby ztratil.“ Reflex, 5. 1. 2012); *Volkswagenland* je „země, kde jsou prodávány automobily značky Volkswagen“ („ČEZko? Volkswagenland? Ne. I když tyto dva názvy jsou velmi případné, nový název České republiky má znít: Kolonie Kamionská. Jednak velmi dobře vystihuje koloniální statut našich krajů. Jednak zní exoticky a pohádkově.“ Mladá fronta Dnes, 15. 7. 2008); adjektivum *golfi* označuje „příslušnost ke značce Volkswagen Golf“ („Tohle madlo měla i následující generace golfiho kabria, ale i většina aut bez střechy té doby. A teď, když přijel nový golf kabriolet, je košík najednou bez něj. Rám už totiž moderní kabriolety nepotřebují.“ Mladá fronta Dnes, 18. 5. 2011); *pasaták* je „řidič a majitel automobilu

značky Volkswagen Passat“ („A spotřeba? Přestože zarytí ‚pasat‘áci‘ tvrdí, že jezdí za pět litrů, nám se nepodařilo dostat pod sedm litrů na sto kilometrů.“ Mladá fronta Dnes, 21. 2. 2007); *superpassat* je jeden z typů automobilů značky Volkswagen Passat, a to typ R36 („A pro dopravní policisty v superpassatech, kteří chytají řidiče překračující rychlost, mám vzkaz: Nebezpečnější než osobní auto jedoucí stopadesátkou je řidič kamionu, který v osmdesátce nečekaně vybočí z vyhrazeného pruhu - chytejte i je!“ Mladá fronta Dnes, 15. 12. 2010); *poršák* je expresivní označení „automobilu značky Porsche“ („Volala mi inteligentní, vzdělaná žena: ‚Bendl s porsche, to už je moc.‘ Mínila chudáka středočeského hejtmana Petra Bendla (ODS) a billboard, na němž stojí s poršákem a nápisy ‚S poctivostí a ODS nejdál dojedeš. Odvaha, diskrétnost, solidnost.‘ Vysvětloval jsem jí, že billboard je dílem opozice a má Bendla poškodit.“ Týden, 6. 10. 2008); *meďák* a *meďour* jsou expresivní pojmenování pro „automobil značky Mercedes Benz“ („Mercedesy vás ale asi nenaštvaly. | Ani náhodou. Objevil jsem meďáka před šesti lety a od té doby jsem mu věrný.“ Listy Strakonicka, 17. 6. 2005; „Tak jste mě zase dostali. Narozeninové číslo bylo úplně super. I když teď trochu závidím Kuvajt’anům, co si dávají k narozkám meďoury. A trochu jste mě rozhodili tím, co všechno se mi za ten rok od jednoho výročí k druhému přihodí.“ ČiliChili, 29. 5. 2006); adjektivum *opelovský* vyjadřuje vztahový význam adjektiva ke značce Opel („Celkově je to tak pěkný a dynamický automobil, jehož interiér je tradičně ‚opelovský‘, tedy trochu strohý s výraznými hranami.“ Reflex, 7. 2. 2008).

5.5.2 Germanismy motivované názvy německých společností a produktů

Mezi těmito přejímkami se vyskytují převážně substantiva označující buď příslušnost ke konkrétní společnosti, nebo její výrobek. Objevují se zde také slova vzniklá podle české výslovnosti německých zkratk - *pépékáčko* podle zkratky PPK v názvu pistole Walther PPK – Polizei Pistole Kurz, *écéemka* podle zkratky názvu německého vydavatelství ECM Records: *pépékáčko* („Vlastní samopal, prak, ale i ‚pépékáčko‘, jakým střílel agent 007. Designér roku 2007 Maxim Velčovský sbírá dětské zbraně.“ Mladá fronta Dnes, 24. 5. 2008); *écéemka* („Takovou hloubku kontrastu v sobě Nostalghia nemá. Je to esenciální ‚écéemka‘: laboratorně čistý zvuk, důvěra v hudební prostotu, trocha temnějších tónů během spontánní improvizace.“ Mladá fronta Dnes, 4. 10. 2006).

Germanismy jsou dále motivovány názvy německé společnosti Eppendorf AG, výtvarné školy Bauhaus, německé společnosti Lidl & Schwarz-Gruppe: *eppendorfka* je laboratorní pomůcka, „mikrozkumavka určená k transportu malého množství vzorku“

(„Používám na to uzavíratelné mikrozkmavky nebo klasické skleněné nádobky s tyčinkou - v laboratorních potřebách se dají pořídit i takzvané eppendorfky s víčkem. Některé z nás je kupují po kilech.“ Týden, 28. 3. 2011); výraz *bauhaus* označuje „styl výtvarné školy Bauhaus“ („Peking je dobrý pro mladé lidi, mohou se tu rozvíjet, nezávisle tvořit,“ vysvětluje mi Šu Jang a jeho hlas se rozléhá v prázdné výstavní hale postavené východoněmeckými architekty ve stylu bauhaus.“ Pátek Lidových novin, 8. 8. 2008); *lidlizace* pojmenovává rozmach supermarketů německé společnosti Lidl & Schwarz-Gruppe na českém trhu („Prodejny Delvity byly zřejmě vůbec nejkvalitnější na českém trhu. Teď může být dokonána totální maloobchodní lidlizace.“ Týden, 13. 11. 2006).

Co se týče výrobků a produktů, čeština přejala název vysokorychlostních vlakových souprav Railjet německého výrobce Siemens či název pily německého výrobce Maffel, také název německého železničního systému Transrapid: *railjet* („Když se na antimonopolním úřadě rozhoduje o byznysu za obřích pět miliard korun, je kolem toho zjevně pěkně dusno a padají výpovědi. Ukazuje to alespoň kauza nákupu šestnácti vlakových souprav Railjet německého výrobce Siemens, které chtějí koupit České dráhy, a to bez veřejného tendru.“ Mladá fronta Dnes, 8. 9. 2011); *mafl* je označení pro „okružní pilu“ („Odmalička jsem tíhla k techničtějším hračkám. Lego, merkur, autíčka a hlavně vláčky, ty já moc ráda. Dobře si pamatuju, jak jsme se s klukama ve školce tahali o součástky,“ říká triatřicetiletá marketingová manažerka, která postavila za pět let vlastníma rukama dům a jediné, čeho se 'bojí', je mafl (okružní pila) a rozbruska.“ Ona Dnes, 17. 10. 2011); *transrapid* („Říká se mu ‚létající vlak‘. Až se německý transrapid kolem Mnichovanů v budoucnu prožene rychlostí 450 kilometrů za hodinu, stihnou se za ním jenom otočit. Bavorsko včera vstoupilo do budoucnosti.“ Mladá fronta Dnes, 26. 9. 2007).

5.5.3 Germanismy motivované názvy německých hudebních skupin

Poslední skupinou této kapitoly jsou přejímky vzniklé podle názvu německých kapel Rammstein a Tokio Hotel. V současné době není jiná hudební skupina u nás tak známá jako tyto dvě, ale je pravděpodobné, že se počet přejímek motivovaných názvy hudebních kapel bude rozšiřovat: příslovce *rammsteinově* označuje podobnost s hudbou kapely Rammstein („Kytaru a samplý sbírá z pódia kytarový dredátor skupiny Post-It. Nastartovali blok trošku tvrdší muziky, kterou podpoří nejen Fourth Face a Krucipüsk, ale také rammsteinově založení kolegové ze Slovenska No Gravity a vše završí jedni z headlinerů festivalu, švýcarští elektro-rockoví vizionáři The Young Gods.“ Mladá fronta

Dnes, 17. 7. 2008); *rammsteinovský* je vztahové adjektivum k názvu skupiny Rammstein („Jedna z neoriginálnějších současných evropských skupin natočila album, které má na první poslech méně hitů než předchozí desky, ale svou komplexností a nadhledem aspiruje na roli rammsteinovského Seržanta Peppera.“ Hospodářské noviny, 11. 11. 2009); *tokiomanie* je posedlost fanoušků a fanynek skupinou Tokio Hotel („Když se členové skupiny Tokio Hotel objevili na pódiu, bylo jasné, že budou vyprodávat sportovní haly. Nejen v německy mluvících zemích, ale například i v Polsku už panuje úplná tokiomanie. Tak už aby konečně přijeli na pořádnou šňůru i k nám!“ Květy, 11. 5. 2006).

5.6 Pojmenování motivovaná německými vlastními jmény

Výskyt germanismů motivovaných německými jmény je v současné době velmi produktivní. Objevují se maskulina označující přívržence, stoupence (*heideggerián, postmarxista*), výrazy vzniklé apelativizací propria již derivovaného od jiného propria (*intzovka, alzheimercentrum*), nejčastější jsou ovšem adjektiva značící (ne)souhlas s osobností či ovlivnění člověka osobou, jejímž jménem je adjektivum motivováno (*antistraussovský, heideggerovský, schillerovský*), vyskytuje se zde i několik adverbii vyjadřujících charakteristiku na základě podobnosti s osobou ve vzhledu, projevu nebo chování (*einsteinovsky, kafkovsky*) či substantiv označujících druh politiky nebo filozofie (*schröderizace, postmarxismus, wulffování*). V minimální míře vznikají i slovesa pojmenovávající chování osob (*wulffovat, přegrassovat*).

První skupinou depropriálních pojmenování jsou germanismy odvozené od jmen německých politiků: adjektivum *antistraussovský* vzniklo ze jména německého politika Franze Josefa Strausse („Sotva se najde poválečný německý politik, jemuž by šli jeho krajané novináři tak dlouho, důsledně a neúnavně po krku jako Franzi Josefu Straussovi (FJS). I československá média ho s oblibou líčila jako revanšistu a válečného štváče. Do čela levicového antistraussovského ‚novinářského kartelu‘ se v SRN postavil Rudolf Augstein, vydavatel týdeníku Der Spiegel.“ Týden, 17. 9. 2007); *genscherismus* označuje politiku ministra Hanse-Dietricha Genschera („Zejména s osmnáctiletým působením ministra Hanse-Dietricha Genschera je spojen poněkud nelichotivý pojem tzv. genscherismu. Především Američané ho brali jako synonymum pro lavírování německé zahraniční politiky a snahu si to s nikým nerozházet - ani s Washingtonem, ani s Moskvou.“ Lidové noviny, 2. 10. 2009); pojem *schröderizace* pojmenovává politickou činnost německého politika Gerharda Schrödera („Pobaltí bylo vždy vmáčknuto mezi

Německo a Rusko. Teď se obává ‚schröderizace‘ německé politiky - jinými slovy, že Němci půjdou Rusům na ruku. Kdo bude hájit jejich zájmy, až se velké sousední mocnosti zase dohodnou přes jejich hlavy?“ Právo, 27. 7. 2009); výrazy *wulffování* a *wulffovat* označují „vykrucování se, lhaní“ prezidenta Christiana Wulffa („Přestaň mi tu zase wulffovat a řekni, jak to bylo... # Wulffen znamená ‚nevytáčeš se a řekni konečně pravdu‘. Tímto slovem němčinu neobohatil žádný jiný jazyk, ale člověk. Současný prezident, Christian Wulff. ... Předčasně opustil svůj post Wulffův předchůdce Horst Köhler. Aféra přinutila k odchodu i někdejšího ministra obrany KarlaTheodora zu Guttenberga. A ten byl ve wulffování nějaký mistr.“ Mladá fronta Dnes, 31. 1. 2012); substantivum *Merkelgate* pojmenovává aféru, která se týká knihy „Polsko našich snů“ polského politika Jaroslaw Kaczynského, jenž v této knize kritizuje mocenské ambice Německa a kancléřku Angelu Merkelovou („Aféru, kterou polská média okamžitě překřtila na Merkelgate, spustilo Kaczynského vyjádření, že Merkelová se nestala kancléřkou ‚pouhou shodou okolností‘ a že jejím mocenským ambicím se Polsko bude muset ‚tím či oním způsobem podřídit‘. Když se novináři polské redakce časopisu Newsweek zeptali, zdali má Kaczynski na mysli, že Merkelové pomohla do čela Německa Stasi, tajná služba někdejší NDR, nevyvrátil to.“ Mladá fronta Dnes, 7. 10. 2011).

Další početnou skupinou jsou germanismy motivované jmény německých filozofů. Vybírám pouze část. Adjektivum *heideggerovský* je motivováno jménem německého filozofa Martina Heideggera („Spor o otázku, zda ‚umwelt‘ jako svět v silném, heideggerovském slova smyslu coby ‚bytí k otevřenosti‘ náleží pouze lidskému (Heidegger) nebo i zvířecímu světu (Deleuze-Guattari, Uexküll), rozhodl Kouba ve prospěch druhých dvou (tří) jmenovaných.“ A2, 28. 2. 2007); *herderolog* je odborník na práci filozofa Johanna Gottfrieda Herdera („A to, co vám teď řeknu, nemám ze své hlavy, to již přede mnou vynašel nějaký herderolog.“ mluvjaz, 10. 10. 2007); přídavné jméno *post-kantovský* označuje dobu po životě filozofa Immanuela Kanta („Bohužel, tentokrát svůj hlavní filozofický argument D’Souza vystavěl nejen na Kantovi, nýbrž i na post-kantovském subjektivistovi Schopenhauerovi.“ Magazín Víkend, 29. 5. 2010); *postmarxista* je filozof působící po Karlu Heinrichu Marxovi („‘Současná slovní zásoba či sada nástrojů kulturních studií však naznačuje, že ústředním zájmem oboru je kultura jakožto fenomén tvořený znaky, významy a reprezentacemi, které generuje mechanismus označování v kontextu lidských činností,‘ píše v Británii vystudovaný Barker, jenž sám

sebe označuje za kombinaci postmarxisty a neopragmatika.“ Mladá fronta Dnes, 24. 6. 2006).

Do předposlední skupiny zařazují přejímky odvozené od jmen německých spisovatelů (Franz Kafka, Günter Grass). *Kafkolog* je člověk zabývající se dílem Franze Kafky („A skutečných historických figur se tady objeví víc, například diplomat, germanista, kafkolog a vůdčí postava pražského jara 1968 Eduard Goldstücker nebo mladá zpěvačka Pavlína Filipovská.“ Mladá fronta Dnes, 16. 11. 2007); výraz *kafkosmršť* označuje „bouřlivé vydávání knih o Kafkovi“ („A nesmíme zapomenout na populárně kafkologický bedekr Jamese Hawese s názvem Proč byste měli číst Kafku, než promarníte svůj život (škandalisté, pozor zejména na kapitolu Kafka a Milena: šlo hlavně o sex; vyd. Host). Tuto kafkosmršť chápu jako jednoznačné varování: nastal čas seriózně se ponořit do Kafky, aby se člověk takhle jednou ráno neprobudil z nepokojných snů a neshledal, že se v posteli proměnil v jakýsi odporný hmyz.“ Reflex, 30. 6. 2011); *kafkovština* je výraz vzniklý podle motivů Kafkova románu Proces, jde tedy o „nesmyslnost některých nařízení a zdlouhavost při vyřizování úředních záležitostí“ („Nasbírat všechna možná razítka a získat vysněné stavební povolení mu zabralo více než čtyři roky! Kdyby si vybral třeba některé okrsky státu Nevada, ‚kafkovštiny‘ by zůstal ušetřen. V těchto oblastech totiž není vyžadováno povolení vůbec žádné. Stavět lze začít hned!“ Týden, 25. 10. 2010); sloveso *přegrassovat* naznačuje, že o spisovateli Günteru Grassovi se hodně mluví, možná až příliš („Bez ohledu na kritiky a ideové odpůrce je Grass autorem, o kterém se mluví a jehož díla budí pozornost. Snad se až na chvíli mohlo zdát, že je poněkud ‚přegrassováno‘.“ Mladá fronta Dnes, 22. 12. 2007).

Poslední skupinou jsou germanismy motivované vlastními jmény odborníků: fyzika Alberta Einsteina, inženýra Otto Intze, psychiatra Aloise Alzheimerera. Adverbium *einsteinovsky* značí vzhledovou podobnost s fyzikem Albertem Einsteinem („A pak Havelka přednášku překloupí do divadelní reality. Školní tabule se rozestoupí a příběhy šestice cestujících s einsteinovsky rozježenými hřívami ve vlakovém vagonu ukážou nejeden paradox ve vnímání světa kolem nás.“ Mladá fronta Dnes, 19. 1. 2008); *intzovka* je přehrada, jejíž název je motivován jménem inženýra Otto Intze („Bedřichovská přehrada je nejvýše položenou vodní nádrží v Jizerských horách a k jejím ozdobám patří dvě manipulační věže zakončené romantizujícím cimbuřím. Tím ale putování za přehradami ‚intzovkami‘ nekončí.“ IN magazín, 18. 2. 2009); výraz *alzheimercentrum* vznikl podle názvu Alzheimerovy choroby, kterou popsal psychiatr a neuropatolog Alois Alzheimer

(„Alzheimercentrum má u nás několik poboček a je jediným zařízením, jež pacientům poskytuje (za 550 Kč na den) 24hodinovou péči a kde mohou zůstat až do konce života.“ Pátek Lidových novin, 6. 3. 2009).

6. Závěr

Přejímání slov a slovtvorných prvků z cizích jazyků do češtiny je v současné době velice produktivním jevem. Ačkoli existují různé názory na nutnost užívání přejímek v češtině namísto českých ekvivalentů, počty výpůjček v jednotlivých slovnících či neologickém materiálu dokládají jejich potřebnost. Ve své práci jsem dokázala, že němčina je jazykem, z jehož lexikálních jednotek je dodnes do češtiny hojně přejímáno. Neologický materiál obsahuje desítky přejatých germanismů různých slovních druhů, z různých tematických oblastí a stylových vrstev jazyka. Vyskytují se v něm jak výrazy expresivně zabarvené, tak příznakově neutrální. Podle německého vzoru vznikají česká slova a slovní spojení (*modlomat, sídelní kaše*). Germanismy jsou součástí frazémů (*padnout jak šraňky*). Jejich význam je často znovuobnovován a pozměněn, z přejatých germanismů vznikají neosémantismy (*gastarbeitr, špilmachr*). Německé výpůjčky se stávají součástí české slovní zásoby a často se jí přizpůsobují graficky, výslovnostně, morfologicky či slovtvorně.

Ačkoli je většina mnou zkoumaných neologismů okazionální povahy, chronologické srovnání slovníkových záznamů a neologického materiálu potvrzují, že tendence k přejímání německojazyčných lexémů u nás je perspektivním slovtvorným procesem. Analýza excerpovaných přejímek a všeobecně neologismů má velký význam pro sledování jazykového vývoje u nás. Výzkum pomáhá sledovat pohyby slovní zásoby, reflektuje aktuální slovtvorné, gramatické, grafické a další změny lexika. Ve svém výzkumu upozorňuji na konkrétní slovtvorné typy, na produktivitu jednotlivých slovních druhů. Důležitým hlediskem je existence přejímek graficky a výslovnostně adaptovaných češtině (*špilmachr, parkplac, šébich*) a zároveň množství germanismů užívaných v původní grafické podobě (*abschlag, kurzarbeit, wundekind*). Z výzkumu vyplývá, že ani jeden typ zápisu germanismů v neologickém materiálu výrazně nepřevažuje, oba typy jsou v současné době užívány.

Z konkrétních významů nových germanismů plyne, že se často objevují jako součást mluveného jazyka, pro ozvláštňení výpovědi, např. v komunikaci mládeže na sociálních sítích. Substantiva odvozená sufixy –ák, -ačka, -ička, -ka nabývají expresivního příznaku. Velice produktivními jsou depropiální pojmenování, motivovaná jména německých osobností či názvy německých společností, skupin, produktů. Vznikají slovtvorná hnízda, celé řady slov motivovaných proprii. Co se týče depropiálních pojmenování motivovaných jmény německých politiků a státníků, tato skupina slov má

často negativní konotace. Ty však nevyplývají ze slovtvorných typů, ale pouze z jednotlivých kontextů užití lexikálních jednotek. Vznik těchto pojmenování a jejich expresivita souvisí s vývojem společnosti, reaguje na její aktuální stav, negativní konotace související s politickým prostředím mohou během budoucích společenských změn nahradit konotace pozitivní.

Během svého výzkumu jsem se setkala s několika problémy. Prvním bylo určení vztahu mezi neologismem a jeho motivantem. U některých germanismů bylo těžké určit, z jakého slova vznikly. Některá adjektiva například mohla být odvozena od dvou existujících substantiv či sloves (*ostalgický* – *ostalgie, ostalgik*; *fofrovka* – *fofr, fofrovat*).

Další otázkou jsou jednotlivé významy germanismů, jež jsou často obtížně formulovatelné. Ačkoliv jsem se snažila vybrat vždy co nejjasnější kontext, z něhož by význam zřetelně vyplynul, u některých slov je interpretace složitá. Jak jsem uvedla, autoři či mluvčí přejímky užívají často z důvodu módnosti či z důvodu ozvláštnění výpovědi, a tak význam slova přesně nevysvětlují.

7. Literatura

Brockhaus Enzyklopädie in vierundzwanzig Bänden. Band 13: Lah-Maf. Mannheim: F. A. Brockhaus, 1990.

Das Fremdwörterbuch Duden. Mannheim: Duden Verlag, 1997.

Encyklopédia jazykovedy. Bratislava: Obzor, 1993.

Encyklopedický slovník češtiny. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002.

DOKULIL, M. *Tvoření slov v češtině 1. Teorie odvozování slov.* Praha: Nakladatelství československé akademie věd, 1962.

GAZDA, J. *Internacionalizační tendence v rozvoji slovní zásoby současných západoslovanských jazyků* (In: *Internacionalismy v nové slovní zásobě – Sborník příspěvků z konference Praha, 16. – 18. června 2003.* Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, 2003).

HAUSER, P. *Nauka o slovní zásobě.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980.

JUNKOVÁ, B. *Internacionalismy v současné psané publicistice* (In: *Internacionalismy v nové slovní zásobě – Sborník příspěvků z konference Praha, 16. – 18. června 2003.* Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, 2003).

Manuál lexikografie. Jinočany: Nakladatelství H&H, 1995.

MARTINCOVÁ, O. *Internacionalizace a vyrovnávací tendence* (In: *Internacionalismy v nové slovní zásobě – Sborník příspěvků z konference Praha, 16. – 18. června 2003.* Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, 2003).

MARTINCOVÁ O. *Problematika neologismů v současné spisovné češtině.* Praha: Univerzita Karlova, 1983.

MARTINCOVÁ O. a kol. *Neologismy v dnešní češtině*. Praha: Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky, 2005.

MARTINCOVÁ O. a kol. *Neologie a neografie. Výběr z národních bibliografií s Dodatkem*. Praha: Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky, 1999.

MARTINCOVÁ O. a kol. *Nová slova v češtině. Slovník neologismů 1*. Praha: Akademia, 1998.

MARTINCOVÁ O. a kol. *Nová slova v češtině. Slovník neologismů 2*. Praha: Akademia, 2004.

MISTRÍK, J. *Lingvistický slovník*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladatel'stvo, 2002.

MRAVINACOVÁ, J. *Přejímání cizích lexémů*. (In: MARTINCOVÁ, O. a Kol. *Neologismy v dnešní češtině*. Praha: Ústav pro jazyk český, 2005).

NEWERKLA, S. M. *Sprachkontakte Deutsch-Tschechisch-Slowakisch*. Frankfurt am Main: Europäischer Verlag der Wissenschaften, 2004.

Nová slovní zásoba ve výkladových slovnících. Sborník příspěvků z konference Praha, 31. 10. – 1. 11. 2000. Praha: Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky, 2000.

Nový akademický slovník cizích slov A-Ž. Praha: Akademia, 2005.

Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost. Praha: Akademia, 2005.

Slovník spisovného jazyka českého. Praha: Akademia, 1989.

SOCHOVÁ, Z., POŠTOLKOVÁ, B. *Co v slovnících nenajdete*. Praha: Portál, 1994.

TÖLGYESI, T. *Lexikální germanismy v současné češtině. Studie kontaktovělingvistická.*
Budapešť: Puliscsaba, 2009.

Resumé

Svou bakalářskou práci jsem nazvala *Nové germanismy v češtině*. Cílem práce je upozornit na výpůjčky z německého jazyka, které ještě nebyly začleněny do slovní zásoby českého jazyka, a dokázat, že přejímání z němčiny je v současnosti stále produktivním způsobem obohacování slovní zásoby. Zabývám se analýzou cizojazyčných lexikálních jednotek z hlediska integračně-adaptačního a sémantického. Porovnávám nově přejaté lexémy s těmi, které jsou již zaznamenány ve výkladových slovnících a slovnících neologismů.

Můj výzkum spočívá v cílené excerpci denního tisku, během níž sleduji, jak se neologismy, konkrétně nové germanismy, prosazují v současném českém lexiku. Následně se zaměřuji na produktivitu užití jednotlivých přejímaných slovních druhů. Množství nových germanismů integrujících se do české slovní zásoby dokládá, že přejímání cizích lexikálních jednotek je významným a produktivním jazykovým procesem vzniku neologismů.

Zkoumanou problematiku uvádím vymezením termínů, jež jsou pro můj výzkum podstatné, tedy „neologismus“, „výpůjčka/přejímka“ a „germanismus“. Ve své práci seznamuji s různými definicemi těchto termínů a charakterizuji různá pojetí klasifikace neologismů.

Neologický materiál porovnávám s germanismy zaznamenanými v preskriptivních výkladových slovnících, v publikaci *Co v slovnících nenajdete* a ve slovnících neologismů. Zjišťuji tak četnost přejímek z němčiny v době vzniku jednotlivých slovníků a zkoumám tyto již zaznamenané výpůjčky z hlediska grafické adaptace a příznakovosti. Lexémy zachycené v neologickém materiálu analyzuji rozdělením do skupin podle hledisek (ne)existence českého ekvivalentu a grafické adaptace. Dále zmiňuji nejčastější oblasti užití nových germanismů.

Z analýzy cizojazyčných lexikálních jednotek vyplývá, že z německého jazyka jsou v současné době přejímána především substantiva, a to konkrétně i abstrakta. Ve zkoumaném materiálu se však vyskytuje množství přejatých adjektiv, adverbíí i sloves. Produktivní skupinou nových pojmenování jsou germanismy motivované názvy německých produktů, společností a skupin nebo německými vlastními jmény.

Résumé

I called my Bachelor's thesis *New Germanisms in Czech language*. The aim of this thesis is to point out borrowings from German language which have not been integrated to the lexicon of Czech language, and to prove that borrowing from German language is still productive way of enrichment of lexicon nowadays. I deal with the analysis of foreign language lexical units from the integral-adaptive and semantic point of view. I compare newly-adopted lexems with those already recorded in monolingual dictionaries and dictionaries of neologisms.

My research is based on aimed excerption of daily press, during which I observe how are neologisms, specifically new germanisms, asserted in the present Czech lexicon. Furthermore, I aim to productivity of using of individual borrowed word classes. The amount of new germanisms integrating to Czech lexicon evidences that borrowing of foreign lexical units is important and productive language process of formation of neologisms.

The researched issue is presented by specification of terms, which are significant for my research, which are "neologism", "borrowing/acceptance" and "germanism". I introduce various definitions of these terms in my thesis and I characterize various conceptions of classification of neologisms.

I compare neologism material with germanisms recorded in prescriptive monolingual dictionaries, in publication *Co v slovnících nenajdete* (What you can not find in dictionaries) and in dictionaries of neologisms. This way I find out frequency of borrowings from German at the time of publication of particular dictionaries and I investigate these already recorded borrowings from the point of view of graphic adaptation and indication. I analyse lexems contained in neologism material by dividing them into groups according to (non)existence of Czech equivalent and graphic adaptation. Furthermore, I mention the most frequent areas of using of new germanisms.

The analyses of foreign language lexical units show that especially substantives are borrowed from German language nowadays, namely concretums and abstractums. Nevertheless, there are number of borrowed adjectives, adverbs and verbs in analysed materials. Germanisms motivated by titles of German products, companies and groups or by German proper nouns are productive group of new naming.

Klíčová slova

germanismy

neologismy

výpůjčky

přejímky

integrace přejímek

adaptace přejímek

přejímání cizích lexikálních jednotek